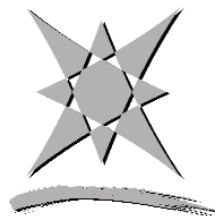

KÖZGAZDÁSZ FÓRUM

Forum Economic
Economist's Forum

Tartalomjegyzék

NOVÁK ZOLTÁN

Laudáció egy romániai magyar folyóirat születésnapjára 3

NAGY BÁLINT ZSOLT

Tőzsdei és ingatlanpiaci árbuborékok 5

PETE ISTVÁN

A mérleg, a vagyonelemek kettős megjelenítésének eszköze 21

AVORNICULUI MIHÁLY – BUZOGÁNY ATTILA

Marketing az interneten 33

PETHEŐ ATTILA ISTVÁN

Szociális szövetkezet, avagy visszatérés a gyökerekhez 41

CSOMAFÁY FERENC

Gazdasági szakírás (konferencia a *Közgazdász Fórum* tízéves működésének ünnepsége alkalmából) 49

SOMAI JÓZSEF

Európai nyitás a szociális szövetkezetek megalakulására és működtetésére (tájékoztató) 55

PÁSZTOR CSABA

Újdonságok a gazdasági és pénzügyi jogszabályozásban IVI. rész 59

Fontosabb gazdasági események 63

Hírek 67

A lap tartalmának román és angol nyelvű kivonata és tartalomjegyzéke 69

Laudáció egy romániai magyar folyóirat születésnapjára

NOVÁK ZOLTÁN

Kezemben tartom és nagy érdeklődéssel olvasom a Romániai Magyar Közgazdász Társaság és a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Közgazdaság- és Gazdálkodástudományi Kara magyar tagozatának közös szakmai közlönyét, a *Közgazdász Fórumot*, mégpedig annak 2007 decemberében megjelent X. évfolyama 12. számát. Tolla pedig azért ragadtam, hogy a *Területi Statisztika* folyóirat szerkesztőbizottsága nevében nagy tisztelettel és megbecsüléssel köszöntsem az egy évtizedes múltra visszatekintő, ma már Románia legrangosabb szakmai lapjai közé tartozó, havonta megjelenő folyóiratot. Külön öröm számunkra, hogy immáron két éve rendszeres „lapcsere” történik, amely kölcsönösen elősegíti egymás gondolatainak megismerését. A *Közgazdász Fórumnak* az anyaországhoz való kötődését jelzi, hogy a szerkesztőbizottság tagja – a kolozsvári egyetemi oktatók mellett – Török Ádám, a Magyar Tudományos Akadémia tagja és Csanádi András, a Magyar Tudományos Akadémia munkatársa is.

A decemberi szám első hat oldalán a tízéves *Közgazdász Fórum* a – különböző grémiумok képviselői által megfogalmazott – jubileumi köszöntőket tartalmazza. A folyóirat tíz évvel ezelőtti indulásával kapcsolatosan az alapító főszerkesztő, Somai József tollából megjelent írásban olvasható, hogy „a rendszerváltás után az önszerveződő magyarság igyekezett létrehozni a kisebbségi békés egymás mellett élés beteljesítését szolgáló szervezeti kereteket. Az önszerveződés első hullámaiban megszületett a Romániai Közgazdász Társaság, amely létrehozta a maga műhelyeit. Az egyik ilyen műhely az erdélyi magyar közösség versenyképességét elősegítő *Közgazdász Fórum*, mely immár egy évtizede pallérozza a közgazdasági gondolkodást.” Első megjelenése óta a folyóiratban 308 tudományos jellegű írás látott napvilágot. Egyébként a tíz év alatt megjelent szakmai cikkek forrásjegyzéke megtalálható a decemberi szám függelékében. Ezt áttekintve több mint tíz neves magyarországi szerző (a teljesség igénye nélkül: Kopátsy Sándor, Terták Elemér, Bokros Lajos, Mátyás Antal, Simai Mihály, Kádár Béla) tanulmánya található a cikkek között. A jubileumi számban a köszöntők és Somai József alapító főszerkesztő méltató írása mellett négy tanulmány jelent meg, többek között Vincze Mária professzor asszony, a szerkesztőbizottság tagja tollából az „Oktatás és kutatás a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Közgazdaság- és Gazdálkodástudományi Karának magyar tagozatán” című. A szerző alapos áttekintést ad a 2000-es tanévtől beindított magyar tagozat létrejöttének körülményeiről, az elmúlt időszak

eredményeiről és nem kevés problémájáról, a kar és a folyóirat kapcsolatáról, a megoldásra váró feladatokról. A további három tanulmány finanszírozási és pénzügyi kérdésekkel (opciós kötvények, devizaswap-ügyletek használata, hitelkockázati modell) foglalkozik. Végül, de nem utolsósorban feltétlenül dicsérően kell szólnom a folyóirat igényes szerkesztéséről, nyomdai munkájáról és megjelenési formájáról.

A tervekkel kapcsolatosan ismét Somai József főszerkesztő írásából idézek: „A jövőben is maradunk annak a kitűzött szándéknak a hívei, hogy a *Közgazdász Fórum* célja az erdélyi magyar közgazdász-társadalom, a vállalkozói réteg, valamint a gazdasági kérdések iránt érdeklődők szakmai, tudományos és tudomány-népszerűsítő sajtóorgánuma legyen.” Ehhez kívánunk mi is a folyóirat szerkesztőinek kitartást és sok türelmet, jó erőt és egészségét, szakmailag nívós, előremutató, Erdély társadalmi és gazdasági helyzetének jobbítását elősegítő elemző cikkeket és tanulmányokat.

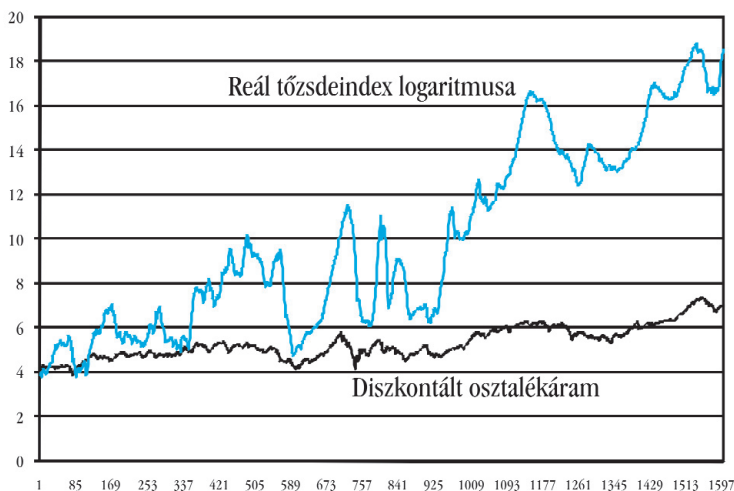
Tőzsdei és ingatlanpiaci árbuborékok

NAGY BÁLINT ZSOLT

1. Értékpapír-piaci árbuborékok

Az értékpapír-piaci spekulatív buborékok kérdésköre szinte elválaszthatatlan az úgynevezett volatilitástöbblet kérdésétől, hiszen a tőzsdei árfolyamok túlzott változékonysága (volatilitása) mutatja azt, hogy az árfolyamok legtöbbször nem az értékpapírok fundamentális értékét tükrözik. Ezért cikkünket a volatilitástöbblet kérdéskörével kezdjük, majd azután térünk rá a tőzsdei, illetve az ingatlanpiaci buborékok tárgyalására.

A volatilitástöbblet (excess volatility) kérdésköre. Mint ismeretes, a hatékony piacok elméletében az értékpapírok (jelesül a részvények) fundamentális vagy belső értékét a jövőbeli osztalékáramok diszkontálása adja. Ebből az következik, hogy szoros együttmozgásnak kellene fennállnia az árfolyamok és az osztalékáramok között. Amint az 1. ábrából kitűnik, a New York-i reprezentatív S&P Composite tőzsdeindex esetében az indexben részt vevő részvények diszkontált osztalékáramai együtt mozognak ugyan az index logaritmált értékeivel, azonban az index lényegesen nagyobb volatilitást mutat, mint az osztalékáram. A számítások havi bontásban történtek az 1871. január – 2004. június időszakra, a diszkontálás mindig az illető hónapban megadott kamatlábbal történt.

Forrás: saját számítás a www.irrationalexuberance.com oldalon hozzáférhető Excel-adatbázis adatait felhasználva

1. ábra. Volatilitástöbblet a New York-i tőzsdén

Az 1. ábrán látható szembetűnő volatilitáskülönbözetet először Shiller (1981) elemezte részletesebben. Shiller háromféleképpen is kiszámolja az index fundamentális értékét konstans diszkontrátát, változó diszkontrátát, illetve az egy főre eső fogyasztási mutatót használva az osztalékáramok jelenértékének meghatározásához. Az ábrán láthatóhoz hasonló eredményei nyomán a szakirodalom heves viták színterévé vált az árfolyamok volatilitás-többlete (excess volatility) körül.

A Shiller-tanulmány alapvető gondolata egyszerű: a hatékony piacok és a véletlen bolyongás modelljének alapfeltevése az, hogy az aktuális árfolyamnak meg kell egyeznie a várható belső értékkel, az árfolyamra vonatkozó legjobb becslés a várható belső érték (diszkontált osztalékáram):

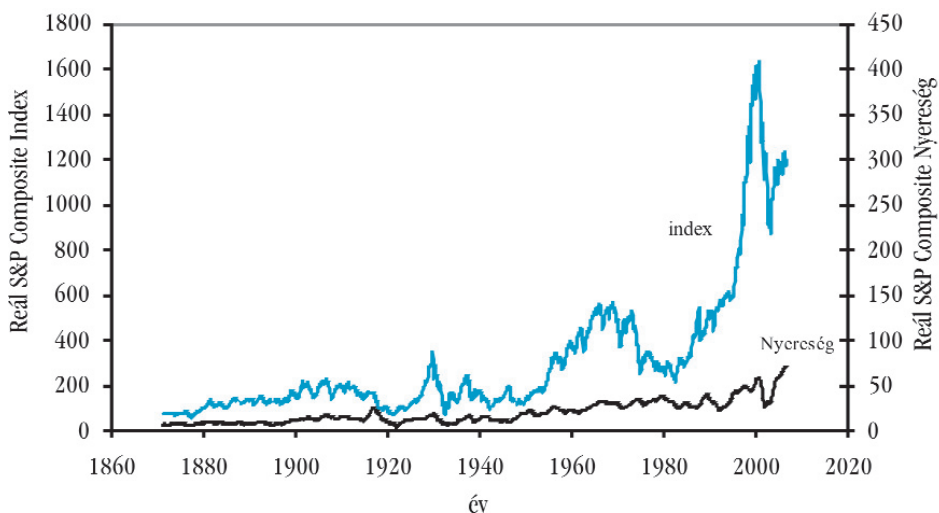
$$P_t = E(P_t^*). \quad (1)$$

Ennélfogva az árfolyamok (a belső érték becslése) volatilitása kisebb kell legyen a felbecsült osztalékáram volatilitásánál:

$$\sigma(P_t) \leq \sigma(P_t^*), \quad (2)$$

ahol a *-gal jelölt mennyiségek a jövőben várt osztalékáramok diszkontálásából származó elméleti árfolyamértékek. Ennek az egyenlőtlenségnek az érvényességét teszteli Shiller (variancia-korlát teszt), és arra a következtetésre jut, hogy az egyenlőtlenség nem érvényesül.

Marsh és Merton (1986) replikájukban az osztalékáramok kisebb volatilitását azzal magyarázták, hogy a vállalatvezetők igyekeznek „kisimítani” az osztalékokat (dividend smoothing), ám Shiller (1989) szerint az osztalék-kisimítás korántsem jelenik meg egyértelműen, és amennyiben igen, akkor is a nominális osztalékokra vonatkozóan, nem pedig a reál-osztalékáramra, amellyel Shiller a számításait végezte. Ezenkívül módszertani szempontból a variancia-korlát tesztnek valóban vannak nemkívánatos kisiminta-tulajdonságai, ám ezekkel nem lehet megmagyarázni azt a hatalmas volatilitáskülönbözetet, amely nemcsak az osztalékokkal, hanem a nyereségáramokkal szemben is fennáll (2. ábra).

Forrás: www.irrationalexuberance.com

2. ábra. A New York-i S&P Composite Index és a vállalati nyereségek alakulása

Ezt a volatilitást tovább erősítik a zaj-kereskedők, irracionális befektetők és általában a tőzsdei buborékok kialakulását elősegítő csordaszellem.

A volatilitástöbblet megmagyarázására egyrészt a *katasztrofális, ritka események hatását idézik*. Terrorcselekmények, katasztrófák bekövetkezésére vonatkozó információk drasztikus volatilitást tudnak előidézni az osztlékokra vonatkozó előrejelzésekben is, azonban a legnagyobb katasztrófák esetében is az osztlékáramok csupán a nulláig csökkenhetnek, ezért ezek a negatív hírek csak akkor képesek megmagyarázni a volatilitástöbbletet, ha igen gyakran történnek katasztrófák, ami viszont ellentmond akár a XX. század gazdaságtörténetének is. Továbbá ugyancsak Shiller (2005), miután részletesen elemzi az 1929. október 29-i és az 1987. október 19-i híreket, kiemeli, hogy a legnagyobb árfolyamváltozások és a legnagyobb jelentőségű hírek között igen kicsi az összefüggés, ezeken a napokon ugyanis kevés, a racionális befektetők számára igazán relevanciával bíró hír jelent meg a napi és a közvetlenül szomszédos napok sajtójában. Sokkal inkább úgy tűnik, hogy az igazán nagy árfolyammozgásokat a korábbi, kisebb mértékű, de mégis jelentős árfolyammozgások indítják el (pozitív visszacsatolás, hozamok és a volatilitás hosszú távú emlékezete). Ez a magyarázat már átvezet minket az árbuborékok területére.

A racionális és spekulatív árbuborékok modelljei. Árbuborék alatt valamiféle pozitív visszacsatolás (feedback) által generált és fenntartott, önmagát felerősítő folyamatot értünk. A közgazdászok megkülönböztetnek racionális, illetve spekulatív árbuborékokat.

A racionális buborék matematikai meghatározásához egy pénzügyi eszköz méltányos árából (fair price) kell kiindulnunk. Ezen elméleti árfolyam alatt az eszközhöz kapcsolt jövőbeli cash flow-k jelenértékét értjük. Az eszközárzási modellek egyensúlyi feltétele:¹

$$P_t = \frac{E(d_{t+1} + P_{t+1})}{1+r}, \quad (3)$$

ahol dt az osztalék, pt az eszköz ára t időpontban, $E(\cdot)$ pedig a t időpontban elérhető információk alapján adja a zárójelben levő kifejezés várható értékét. Ha a kamatlábat (r) az egész időszakra állandónak tekintjük, akkor a részvény t időpontbeli árát (p_t) általánosítva a következő összefüggéssel adhatjuk meg:

$$P_t = \sum_{j=1}^{\infty} \frac{E(d_{t+j})}{(1+r)^j} + b_t. \quad (4)$$

A (4) egyenlet jobb oldalának az első tényezője, a diszkontált osztalékok jelenértéke adja a részvény fundamentális értékét. A maradék rész (b_t) olyan sztochasztikus tag, amely teljesíti a $b_t = E_t(b_{t+1})/(1+r)$ feltételt. Ezt a tagot nevezzük buborék-tagnak. A (4) egyenletet egyszerűbben felírva:

$$p_t = p^*_t + b_t, \quad (5)$$

Amennyiben $p_t \neq p^*_t$, akkor matematikai értelemben árbuborék keletkezik, ahol p^*_t a fundamentális érték.

Ehhez a definícióhoz néhány megkötés szükséges a paraméterekre vonatkozóan. Például figyelembe kell vennünk, hogy egy pénzügyi eszköz ára nem lehet negatív. Mivel $d_t \geq 0$ és $r \geq 0$, ezért beláthatjuk, hogy p^*_t biztosan nem negatív szám, tehát vagy nem értelmezük a negatív buborékokat ($b_t \geq 0$), vagy pedig kikötjük, hogy $b_t \leq p^*_t$. A modellek többsége kizárja a negatív árbuborékok létezését.

Végeredményben azt mondhatjuk, hogy racionális buborékról akkor beszélünk, amikor az eszköz piaci ára magasabb ugyan, mint a fundamentális érték, de a piaci szereplők racionális várakozásai igazolhatják az árfolyamot. Ilyenkor az aktuális árfolyam a fundamentális értéket használja horgonynak, attól nem szakad el.

¹ Ezt sok könyvben Euler-egyenletként említik.

Ezzel szemben spekulációs buborékról van szó, ha a piaci ár eltérése a fundamentális értéktől „túlzottan” nagy, és reálisan nem létezik olyan osztalékáram, amely alátámasztaná az aktuális árfolyamot (Gilles & LeRoy 1992; Brunnermeier 2001). Ez az elszakadás általában azt jelenti, hogy a (4) egyenletben a *bt* buboréktag a kamatláb mértékénél jobban növekszik. Alapvető kérdése a buborékmodelleknek, hogy meg tudjuk-e egyértelműen mondani a kétfajta buborék szeparáló feltételét, azaz a fundamentális értéktől való kritikus mértékű eltérést.

Blanchard (1979) úgy fogalmaz, hogy ha a részvény ára a részvény fundamentális értékétől csak időlegesen tér el, akkor racionális buborék keletkezik. Blanchard (1979) modelljében racionális várakozásokat és arbitrázsmentességet tételez fel, amelyek mellett a piaci szereplők észlelik a fundamentális értéktől való eltérést, de az ár további emelkedésére számítanak.

Shiller (1989) álláspontja a racionális buborékok kapcsán az, hogy azok egy túlságosan szűk modelleszaladot képviselnek ahhoz, hogy a volatilitástöbbletet a segítségükkel meg lehetne magyarázni. Helyettük az úgynevezett „majdnem racionális” modelleket javasolja, vagyis a pénzügyi viselkedéstan (behavioural finance) modelljeit.

Robert Shiller igen részletesen elemzi a spekulatív buborékok kialakulásának tényezőit *Tőzsdemámor* című könyvében, amelynek második, 2005-ös kiadásában a jelenlegi ingatlanbuborék kifejlődésére is felhívja a figyelmet az ezredforduló „dotcom” buborékának elemzésén kívül.

Shiller (2005) mélyrehatóan elemzi azt a folyamatot, melynek során a befektetői irracionális vagy korlátozott racionalitás az információk, hangulatok terjedésével karöltve odavezetnek, hogy az árfolyamok hosszú ideig eltávolodnak a fundamentumoktól, az árfolyamok változása pedig eltér a véletlen bolyongás modelljében előírttól. A könyv részletesen elemzi e folyamatok mögött meghúzódó strukturális, kulturális és pszichológiai tényezőket, amelyeket véleményünk szerint is a volatilitástöbblet és az árbuborékok viselkedéstani magyarázataként lehet nyilvántartani.

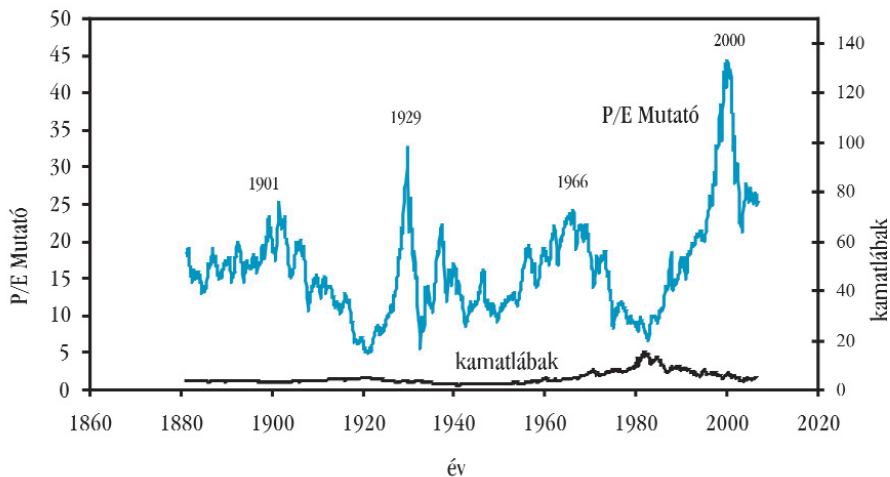
1. táblázat. A volatilitástöbblet pénzügyi viselkedéstani tényezői

Strukturális tényezők:	Kulturális és pszichológiai tényezők:
<ul style="list-style-type: none"> – az erősödő neokonzervatív szemlélet az Egyesült Államokban (ownership society) – az információs és kommunikációs technológia fejlődése – tőkepiaci befektetéseket serkentő monetáris politika – demográfiai tényezők (baby boom és baby bust) – a gazdasági-üzleti média térnyerése 	<ul style="list-style-type: none"> – az elektronikus és írott sajtó figyelme – „új korszak” (new era) típusú gondolkodás – a piac „morális” horgonyai – túlzott magabiztosság – intuíció, „mágikus gondolkodás” – csordaszellem – a kollektív figyelem változásai

Strukturális tényezők	Kulturális és pszichológiai tényezők
<ul style="list-style-type: none"> – befektetéselemzők túlzott optimizmusa – a járulék-meghatározottságú nyugdíjtervek (defined contribution plans) elterjedése – a nyíltvégű alapok térnyerése – az infláció csökkenése – a kereskedési volumenek növekedése – a szerencsejátékok terjedése 	<ul style="list-style-type: none"> – kognitív disszonancia – információs „zuhatok”

Az okok fejtegetésén túl Shiller normatív javaslatokat is megfogalmaz a befektetők, hatóságok, gazdaságpolitikai döntéshozók számára, annak érdekében, hogy az 1987-es vagy a 2000-es dotcom-hoz hasonló tőzsdekrachok a jövőben ne fordulhassanak elő. Ezek a javaslatok a következők:

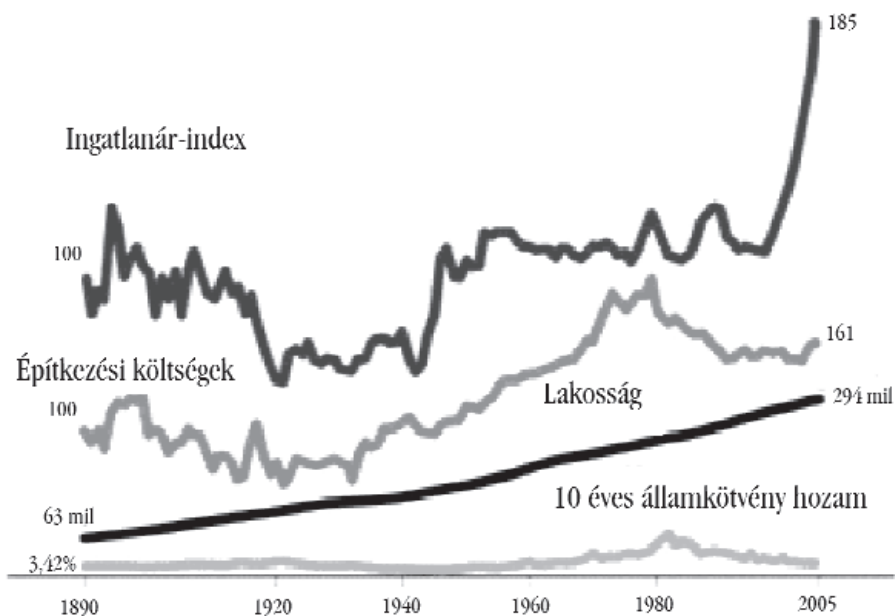
- az eddigiben dokumentált *naiv diverzifikáció* helyett valós nemzetközi és eszközök közötti diverzifikáció;
- hatékonyabb, a megtakarítások irracionalitását (hiperbolikus diszkontálás) is figyelembe vevő nyugdíjrendszerek;
- a szakmai és a médiadiskurzus fegyelme, óvatossága, a tekintélyes gazdasági és befektető személyiségek aktívabb és józanabb állásfoglalása, nyilvános fellépése;
- „buborékellenes” monetáris politika;
- a növekedés határainak felismerése, környezetbarátabb fenntartható növekedés elérése.

3. ábra. A New York-i tőzsde értékelési csúcspontjai és az irányadó amerikai kamatláb alakulása Shiller (2005) adatai nyomán

2. Ingatlanpiaci árbuborékok és a másodlagos besorolású hitelek válsága

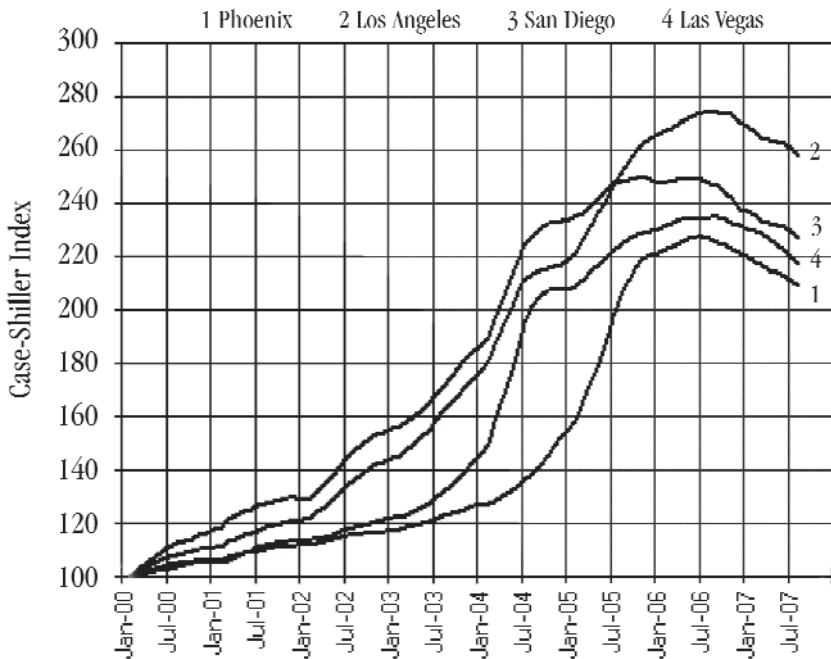
Minden jel szerint a tőkepiacokat érintő spekulatív tényezők az ingatlanpiaci árbuborékok mögött is fellelhetők. 2000 után az Egyesült Államok, Ausztrália, Kanada, Franciaország, Hongkong és Nagy-Britannia számos nagyvárosában erőteljes ingatlan-áremelkedések zajlottak, hogy a kínai elképesztő építkezési *boom*ról ne is beszéljünk. Azonban a 4. ábra tanulságai szerint ez az ingatlanár-emelkedés meglehetősen elrugaszkodott egyéb meghatározó gazdasági-demográfiai mutatóktól (sem az építési költségek, sem a lakosság, sem a kamatlábak emelkedése nem tudja megmagyarázni az ingatlanpiaci áremelkedést).

Forrás: Shiller (2005)

4. ábra. Amerikai ingatlanárak és egyéb gazdasági-demográfiai mutatók

Nem csodálkozhatunk tehát, hogy az amerikai nagyvárosokban az ingatlanbuborék (ingatlanlufi) a 2005. év második felétől kezdődően telítődött, kipukkant (5. ábra). A mellékletben olvasható az ingatlanpiaci buborék és az azt követő másodlagos hitelválság időbeli kibontakozása.

Forrás: www2.standardandpoors.com/portal/

5. ábra. Az ingatlanbuborék kipukkanása néhány amerikai nagyvárosban

A másodlagos besorolású hitelek válsága (subprime lending crisis)

A másodlagos besorolású hitelek válsága egy napjainkban is folyamatban levő jelenség, melynek fő jellemzői a jelzálogok kényszervégrehajtása, jelzálogkölcsonök törlesztésekor fellépő fizetésektelenség és az ezekből kibontakozó, tág portfóliókat érintő pénzügyi veszteségek. A röviden *másodlagos válsággént* (subprime crisis) említett folyamat nem egy élesen körülhatárolható válság, mint az 1929-es vagy 1987-es tőzsdei válságok, hanem egy következményeiben enyhébb, tompább, hosszabb lefolyású jelenség. Kezdetét a 2006-os év őszétől számítják, amikor az Egyesült Államok ingatlanpiacának árbuborékja kipukkant. A válság 2007 júliusára öltött igazán globális jelleget.

A másodlagos besorolású kölcsön egyszerűen azt jelenti, hogy a bank vagy a jelzáloghitel-intézet olyan személyeknek ad kölcsönt, akik a magas nemfizetési kockázatuk miatt csak a piaci kamatlábaknál magasabb kamattal juthatnak kölcsönhöz.

2007 márciusában az Egyesült Államok másodlagos besorolású jelzáloghitelei mintegy 1300 milliárd USD értékre rúgtak. Ezek alapvetően változó kamatozású hitelek, ami rend-

szerint tovább növeli a visszafizetési kockázatot. A fenti hitelállomány 16%-a minimum 90 napos visszafizetési késedelemmel rendelkezett 2007 októberében, ami a 2005. év hasonló időszakához képest triplázódást jelent. Ugyanekkor mintegy 400 milliárd USD-t tett ki azon 2007-ben lejáró hitelek értéke, amelyeket magasabb kamatkategóriába soroltak át. A 2008-ban lejáró hitelek esetén ez az összeg már 500 milliárdot tesz ki. Ezeknek az adatoknak a forrása a különböző internetes hírek, valamint Ben Bernanke Szövetségi Tartalék („Fed”) elnöknek az Amerikai Kongresszus előtt tartott beszámolója.

A jelenség attól vált igazán káros pénzügyi válsággá, hogy a hitelpiaci befektetők, kockázati alapok újraértékeltek kockázatos pozícióikat, amelynek következtében a hitelpapírok hozamai-kamatái drasztikusan megnövekedtek. Ezeket a magasabb kamatokat pedig az eleve hátrányos anyagi helyzetű adósok már nem tudták megfizetni. Ennek következtében egy egész sor származtatott termék értékét veszítette a származtatott piacokon is, és mindazon befektetési bankok, biztosítók, befektetési alapok, amelyek ilyenfajta értékpapírba fektettek, jelentős veszteségeket könyvelhettek el. A szakirodalom a pénzügyi fertőződés (financial contagion) kifejezést használja az ilyenfajta helyzetek esetében.

Ez a kezdetben „amerikai” probléma 2007-ben már Európára is áterjedt, az Európai Központi Bank kénytelen volt csaknem 170 milliárd eurót kibocsátani a bankközi piacra, a pénzügyi válságból való kilábalás érdekében. Ezek a kibocsátások az igen rövid lejáratú visszavásárlási államkötvény-ügyletek (repo-ügyletek) formáját öltik, viszont ezen ügyletek tárgyalása meghaladja e cikk kereteit.

Különösen az adósságfedezetű hitelpapírok (Collateralized Debt Obligation, CDO) elterjedése járult hozzá a válság generalizálódásához: a CDO-k olyan adósságot megtestesítő értékpapírok, amelyek fedezeteként rendszerint egy másik értékpapír- vagy értékpapír-kombináció jövőbeli kifizetéssorozata áll. A 2000-es években ezeknek a CDO értékpapíroknak hatalmas piaca alakult ki, ahol maguk a CDO-k is további CDO-k és ABS-ek (Asset backed securities, értékpapír-fedezetű hitelpapírok) fedezetűül szolgálhattak, egy olyan folyamat részeként, amelyet az adósságok „értékpapírosításaként” (securitization) vagy a „strukturált hiteltermékek” (structured credit products) elterjedéseként emlegetnek. Ez kezdetekben nagyon ígéretes jelenségnek tűnt, hiszen a származtatott termékek árazásának viszonylag pontos matematikai módszertanát felhasználva (pl. Black–Scholes-formula, martingál-árazás) az egyszerűbb strukturált termékek igen rugalmas pénzügyi konstrukcióknak bizonyultak, hiszen segítségükkel szinte bármilyen nagyságú, bármilyen lejáratú pénzáramlást elő lehetett állítani, kockázatát fedezni. Azonban a másodlagos válság kirobbanásakor éppen az került előtérbe, hogy ez a rugalmasság csupán addig előny,

amíg a piac „normálisan, higgadtan” árazza be a kockázatot. Amint a piacon pánik alakul ki, jelentős kockázati felárak alakulnak ki, és megjelenik a bankcsődök veszélye (pl. a Northern Rock brit kereskedelmi bank megmentése a bankcsődtől 3 milliárd angol fontnyi segítséggel 2007 szeptemberében – *Népszabadság* online – nol.hu/article-proxy/464431). Ilyenkor rögtön kiderül, hogy az átláthatatlan, többszörösen újracsomagolt jövőbeli pénzáramlások piaci értéke sokkal alacsonyabb, mint amit az egzakt matematikai összefüggések alapján kalkuláltak.

A következő kategóriájú gazdasági szereplők a károsultjai vagy legalábbis veszélyeztetettjei a másodlagos válságnak:

Bankok és bankcsoportok (ezen belül is elsősorban a befektetési bankok). A befektetési bankok közül sokan portfóliójukat CDO-kba vagy CDO-kal is kombinált eszközökbe fektették, így a jelzáloghitel termékei további strukturált termékekbe is bekerültek. Minthogy ezeknek a termékeknek a biztosítékai között a rengeteg áttét után végső soron ugyanazok a kétes értékű jelzálogok álltak, ezért a pénzügyi járvány hamar megfertőzte a befektetési bankok portfólióit is, jelentős veszteségeket generálva ezáltal (2. táblázat).

2. táblázat. A másodlagos besorolású hitelválság legnagyobb vesztesei

Társaság / Csoport	Ágazat	Veszteség
Citigroup	Bankcsoport	\$11 000 000 000
Merrill Lynch	Befektetési bank	\$ 8 400 000 000
Barclays Capital	Befektetési bank	£ 1 300 000 000
HSBC	Bankcsoport	\$ 3 400 000 000
Swiss Re	Viszontbiztosítás	\$ 1 070 000 000
UBS AG	Befektetési bank	\$ 3 600 000 000
Deutsche Bank	Bankcsoport	€ 2 200 000 000
Bear Stearns	Befektetési bank	\$ 1 200 000 000
Morgan Stanley	Befektetési bank	\$ 3 700 000 000
Lehman Brothers	Befektetési bank	\$ 700 000 000
Freddie Mac	Jelzáloghitel-intézet	\$ 3 600 000 000

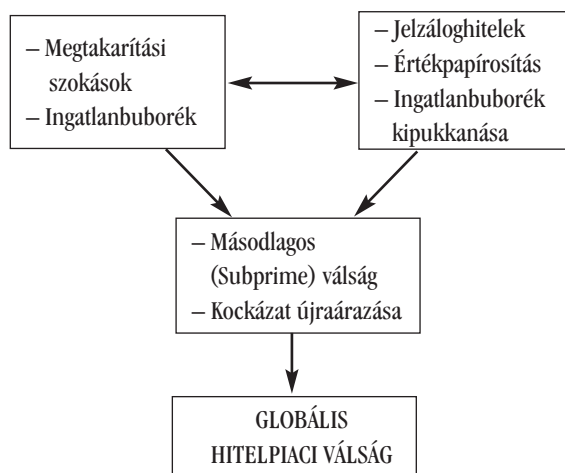
Forrás: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/7084376.stm>

Jelzáloghitel-intézetek és ingatlanpiaci befektetési trösztök (Real Estate Investment Trusts, REIT): Ezek a szereplők a bankokhoz hasonló kockázattal néznek szembe. A jelzáloghitel-intézetek rendszeresen CDO-k kibocsátásával gyűjtik össze az alapokat, ame-

lyeket azután tőkepiacokon és pénzpiacokon kamatoztatnak. A CDO-k iránti befektetői kereslet drasztikusan csökkent, ugyanakkor pedig a befektetők által elvárt hozam megemelkedett a válság kirobbanásakor.

Speciális célú egységek (Special Purpose Entities, SPE): A nagy, hagyományos amerikai jelzálogintézetek-szövetségek (Fannie Mae², Freddie Mac³ stb). Ezek az intézetek is újra kellett értékeljék jelzáloghitel-portfóliójukat. A jelzálogkötvény-befektetőknek joguk van a jelzálog fölötti joguk azonnali érvényesítésére, ha a jelzálogkötvény értéke egy bizonyos határ alá süllyed. Ilyenkor a zálogot képező ingatlant is meglehetősen előnytelen áron tudják a specializált célú egységek értékesíteni.

Befektetők: egyértelmű, hogy a jelzálogfedezettel rendelkező értékpapírokba fektető egyének jelentős kockázatot viselnek, hiszen ezeknek az értékpapíroknak jelentősen zuhant az árfolyama a hitelválság beköszönte óta.

6. ábra. A másodlagos válság tágabb környezetrendszere

A másodlagos válság okainak elemzésekor a következő gazdasági egységek szerepére derült fény:

A kölcsönnyújtók szerepe. A másodlagos besorolású hitelezők aránya 2006-ban az összes pénzintézet körében az 1996-os 9%-ról 20%-ra emelkedett. Az értékpapírosítás terjedésével együtt a hitelezők igen könnyen, alacsony kamattal és törlesztési kedvezményekkel folyósítottak jelzáloghiteleket kétes fedezet mellett.

² Federal National Mortgage Association.

³ Federal Home Loan Mortgage Association.

A lakosság (ingatlan tulajdonosok) szerepe. 1997 és 2006 között az amerikai ingatlanárak 124%-kal emelkedtek. Az áremelkedést igen sok lakástulajdonos spekulatív céllal használta fel, a megnövekedett értékű lakásokat második, harmadik stb. jelzáloghitelek felvételére használták fel, az átlagemberek mindennapi témájává az ingatlan-befektetések eldorádója vált (ingatlanpiaci irracionális mámor).

Szociológusok meghatározó tényezőként beszélnek a „baby-boom” (40-es, 50-es években született generációk) nyugdíjazási terveiről is. Ezek a generációk a jelek szerint nem nyugdíjalapokban, hanem ingatlanokban próbálták megtakarításaikat tartani.

A szabályozószervek szerepe. Kétségtelen, hogy a hitelminősítő (rating) intézetek, amelyek óvakodtak attól, hogy a másodlagos hiteleket időben visszaminősítsék, hozzájárultak a válság kialakulásához. Más elemzők egyenesen az Amerikai Kongresszus által elfogadott törvényeket okolják, mint pl. a Közösségi Újrabefektetési Törvény (Community Reinvestment Act), amely valósággal kényszeríti a kereskedelmi bankokat arra, hogy gyenge minősítésű adósoknak is folyósítsanak hitelt.

A jegybankok szerepe. Jóllehet a jegybankok elsődleges, statutáris feladata az inflációval szembeni küzdelem és nem az árbuborékok szabályozása, sokan mégis hibáztatják a jegybankokat, amiért a megelőzés helyett a késői közbelépés stratégiáját választották. Ellenben úgy gondoljuk, hogy ameddig nincs megbízható diagnosztikai eszköz, ami alapján egyértelműen azonosítható lenne egy árbuborék, addig a jegybanktól nem várható el a hatásos, valós idejű közbelépés ilyen téren.

Mindezeket a tényezőket jól összefoglalja egy, a Harvard Egyetemen készült tanulmány is (*Joint Center for Housing Studies, 2006*).

Az értékpapírcsúcsokra kifejtett hatás

A 2007. július 19-i, 14 000 pontos rekordérték után augusztus 15-re a New York-i Dow Jones tőzsdeindex 13 000 pont alá esett vissza. Hasonló visszaeséseket jegyeztek fel a világ szinte minden értékpapírcsúcsán, a legnagyobb veszteségeket a brazil és a dél-koreai értéktőzsdék könyvelhették el (pl. a Szöuli Értéktőzsde KOSPI indexe 7%-ot csökkent egyetlen nap alatt – today.reuters.com/news). Külön érdekesség, hogy olyan, nagyon távoli ágazatok értékpapírjai is nagy veszteségeket szenvedtek, mint a fémfeldolgozó és kitermelő iparágak.

Ingatlanpiaci árbuborék Romániában

A rendszerváltás első évtizedében az általános gazdasági hanyatlás, recesszió és a magas infláció, instabil bankrendszer feltételei között az ingatlanpiac sem volt pezsgőnek nevez-

hető országunkban. Az elemzők és a lakosság 2002 óta figyeltek fel az ingatlanárak drasztikus, robbanásszerű emelkedésére. A 2002–2007 közötti időszakban egy átlagos, háromszobás tömbházi lakás ára mintegy megtízszereződött (1000%-os növekedés), 10 000 euróról 100 000 euróra. Napjainkban Bukarest egyes központi övezeteinek lakásárai négyzetméterre vetítve megközelítik a nagy nyugati metropoliszok lakásárait. Az ingatlanpiaci áremelkedés a vidéket sem hagyta érintetlenül, különösen Kolozsvár, Temesvár, Brassó ingatlanárai növekedtek a bukarestitől alig lemaradó ütemben.

Az elemzők a romániai piacot abban a tekintetben atipikusnak ítélik, hogy az EU-csatlakozás sem szabott gátat az ingatlanpiaci áremelkedésnek, holott az előző bővítési körben csatlakozott országok (köztük Magyarország, Lengyelország, Csehország) tapasztalata alapján várható lett volna ha nem is a visszaesés, de az ingatlanárak stagnálása a csatlakozást követően. Hazánkban az EU-csatlakozást követő néhány hónapban 20%-kal növekedtek az ingatlanárak.

Románia első helyen van Európában az ingatlanpiac fejlődésének tekintetében az éves 37,5%-os piaci növekedéssel, derült ki egy szeptemberben közzétett Eurostat jelentésből (a további adatok forrása szintén az Eurostat jelentés).

2007 első kilenc hónapjában az ingatlan adásvételek összértéke elérte az 1,5 milliárd eurót, ami kétszerese az egy évvel ezelőtti értéknek. Romániát igen nagy távolságra követi Nagy-Britannia (7,7%) és Szlovénia (4,6%), miközben a legjelentősebb csökkenéseket Svédország (-10%), Portugália (-4,7%) és Spanyolország (-4,4%) könyvelhették el.

A romániai ingatlanpiaci árbuborék okai között a következőket emeljük ki:

- a bankrendszer és a hitelpiac fejlődése, különösen azután, hogy a Román Nemzeti Bank megszüntette a szigorú hitelezési feltételeket (2007 eleje);

- csaknem 2,5 milliós számú romániai munkaerő tartózkodik elsősorban Spanyolországban és Olaszországban, akiknek a hazautalt megtakarításai jelentős mértékben hozzájárulnak az ingatlanpiaci kereslet növekedéséhez;

- jelentős gazdasági növekedés (kb. 6% éves átlag 2001 óta), ami, ha lassabban is, de a nettó jövedelmekre is hatást gyakorolt (az átlagos nettó jövedelem a 2002-es 100 eurós szintről 350 euróra emelkedett 2007 augusztusáig);

- a kínálati oldal csak igen későn kezdett el alkalmazkodni a többletkereslethez, hiszen 1989–2005 között elenyészően kevés magánlakás épült Romániában;

- további tényezőként említhetők az 1990-es évekre jellemző pénzügyi pilótajátékok, pénzügyi sikkasztások és banki válságok, melyek között különösen a kolozsvári Caritas pilótajáték tevékenysége járult hozzá meghatározóan a kolozsvári ingatlanárak emelkedéséhez;

– az ingatlanügynökségek és ingatlanügynökök számának elszaporodása: 2002 előtt ezek a szereplők meglehetősen kis számban voltak jelen, ám napjainkra szinte 10 000 ingatlanügynökséget tarthatunk számon; sokszor éppen a nagyszámú, nem mindig jól képzett ingatlanügynököket vádolják az ingatlanárak mesterséges feltornázásával.

Összességében mindezen tényezők tükrében nagy valószínűséggel kijelenthető, hogy a romániai ingatlanpiac is az árbuborék jeleit mutatja, azonban a buborék kipukkanásának időpontját továbbra is nagyon nehéz megjósolni, mint ahogy azt is, hogy a spekulációs láz végetértével sikerül-e az ingatlanpiacnak a „puha leszállás”, vagy pedig drasztikus áresésekkel lehet-e számolni.

Az mindenesetre megnyugtató, hogy a másodlagos hitelezés válsága igen kis mértékben gyűrűzött be a romániai hitelpiacra, feltehetőleg azért, mert a romániai piacon még nincsenek jelen azok az áttételes pénzáramlású strukturált jelzálog-kötvények és hitelpapírok, amelyek a világpiacon a válság tovagyűrűzését nagymértékben elősegítették.

Irodalomjegyzék

Blanchard, O. J. 1979. Speculative Bubbles, Crashes, and Rational Expectations. *Economics Letters* 3. 387–389.

Brunnemeier, M. K. 2001. *Asset Pricing Under Assymmetric Information: Bubbles, Crashes, Technical Analysis and Herding*. Oxford, U. K., Oxford University Press

Gilles, Ch & LeRoy, S. F. 1992. Asset Price Bubbles. In Newman, P et al. (ed.): *The New Palgrave Dictionary of Money and Finance* I. London, MacMillan

Joint Center for Housing Studies 2006. *The State of the Nation's Housing 2006*. Harvard University, Cambridge, Massachusetts

Marsh, T. – Merton, R.C. 1986. Dividend Variability and Variance Bounds Tests for the Rationality of Stock Market Prices. *American Economic Review* 76. 483–498.

Shiller, Robert J. 1981. Do Stock Prices Move Too Much to be Justified by Subsequent Changes in Dividends? *American Economic Review*, American Economic Association, vol. 71(3)

Shiller, Robert J. 1989. *Fashions, Fads, and Bubbles in Financial Markets, in Market Volatility*. Cambridge, Massachusetts, MIT Press

Shiller, Robert, J. 2005. *Irrational exuberance*. 2nd ed., New York, Doubleday

Weboldalak:

Eurostat (2007): The bulletin of European Statistics No. 2/2007 – www.ec.europa.eu/eurostat

www.nol.hu/article-proxy/464431

www.today.reuters.com/news

www.biz.yahoo.com/ap/071101/foreclosure_rates.html

www.federalreserve.gov/newsevents/testimony/bernanke20071108a.htm

www.irrationalexuberance.com

www.news.bbc.co.uk/2/hi/business/7084376.stm

www2.standardandpoors.com/portal/

MELLÉKLET

Az ingatlanpiaci buborék és a másodlagos besorolású hitelválság időrendje

2000–2003: A 2000-es évek elejének világgazdasági recessziója (közvetlen előzményként a „dotcom” buborék 2001-es kipukkanása és a szeptember 11-i terrortámadás)

2001–2005: Az egyesült államokbeli és világszintű ingatlanpiaci buborék

– **2001:** Az Amerikai Szövetségi Tartalék („Fed”) 11 lépésben csökkentti az alapkamatot, összesen 6,5%-ról 1,75% -ra

– **2002:** Kaliforniában, Floridában és az Észak-nyugati Államokban (különösen a Boston–New York–Washington úgynevezett konurbációban) az ingatlanárak minimum évi 10%-kal emelkednek.

– **2004–2005:** Arizona, Kalifornia, Florida, Hawai és Nevada rekord értékű ingatlanár-emelkedéseket könyvel el évi több mint 25%-os növekedéssel

2005-től napjainkig: Ingatlanpiaci korrekció („az ingatlanbuborék kipukkanása”)

– **2005** augusztusában hirtelen megakadt az áremelkedés az Egyesült Államok legnagyobb területén

– **2006:** Az ingatlanpiac általános lassulása, eladatlan kulcsrakész lakáskészletek halmozódnak fel. Az amerikai lakásépítési („U. S. Home Construction”) index 40%-kal esik vissza 2006 augusztusában az előző év augusztusához képest

– **2007:** 2007 első negyedében az S&P/Case-Shiller ingatlanpiaci index („S&P/Case-Shiller house price index”) 1991 óta először csökken az Egyesült Államok egész területén. A másodlagos besorolású hitelek piaca összeomlik. Az amerikai pénzügyminisztérium az ingatlanbuborék kipukkanását az „amerikai gazdaságot fenyegető legnagyobb veszély”-nek nevezi

– **Február–március:** több mint 25 másodlagos kölcsönnyújtó kér csődvédelmet vagy jelent be igen jelentős veszteségeket

– **Április 2:** New Century Financial, a legnagyobb amerikai másodlagos hitelnyújtó csődeljárást kezdeményez

– **Július 19:** A Dow-Jones tőzsdeindex megdönti a 14,000 pontos történelmi csúcst.

Augusztus: az amerikai másodlagos válság világméretű hitelpiaci válsággá terebélyesedik, ahogy jelentős bankok és kockázati alapok felfedik portfólióiknak másodlagos hitelpapír-tartalmát. Olyan megbízható, hagyományos pénzintézetek is érintettek, mint a BNP Paribas vagy a Barclays Capital. A Federal Reserve \$100 milliárd USD-t bocsát a bankközi piacra alacsony kamatok mellett.

A mérleg, a vagyonelemek kettős megjelenítésének eszköze

PETE ISTVÁN

A gazdasági élet szereplői, a gazdálkodó szervezetek a társadalmi újratermelési folyamatot egymástól elkülönült szervezeti egységek működésén keresztül valósítják meg. Ezek közül kiemelt szerepük van a vállalkozásoknak, illetve vállalatoknak. A gazdálkodó szervezetek az árutermelés és pénzviszonyok gazdasági alapegységei, erőforrással rendelkeznek, technikailag különböznek, és a piaci realizálásból származó bevételekből fedezik a működéshez és a befektetéshez szükséges feltételeket a nyereség elérése céljából. A gazdálkodó szervezetek adott összetételű és méretű vagyonnal rendelkeznek, amely a gazdálkodás során állandó körforgásban van. A hatékony és folytonos működéshez a szervezetnek megfelelő mennyiségű és minőségű információra van szüksége. Ezt az igényt azonban csak úgy tudja kielégíteni, ha tevékenységéről megfelelő nyilvántartást vezet számvitel formájában.

A román számviteli törvény szerint a számvitel az eszközök, kötelezettségek és a tőke, valamint a jogi és természetes személyek tevékenysége során elért eredmények mérésére, értékelésére, megismerésére, irányítására szakosodott tevékenység. Ennek szükségszerűen kell biztosítani a vagyoni-pénzügyi helyzettel kapcsolatos információk időrendi és rendszeres feljegyzését, feldolgozását, ennek közzétételét és megőrzését mind a belső igények kielégítésére, mind a potenciális befektetők és partnerek számára.

A vállalati vagyon körforgásának rögzítése, illetve kettős megjelenítése egy meghatározott időpontban, a vagyonmérleg segítségével történik.

1. A mérleg fogalmáról

A mérleg szó a *bilancia* olasz szóból ered, melynek latin eredete szerint a *bi* és a *lanx* két tányért, elvont értelemben kéttányéros mérleget jelent. Más értelmezés szerint a mérleg elnevezés a francia *bilan* szóból ered, melynek összetétele a *bil* (számla, számadás) és az *an* (év) szavak, így jelentése *évi számadás*.

A könyvviteli feljegyzések már a XV. században megteremtették a lehetőséget mérleg készítésére. Mégsem került sor rá, mivel a kereskedőket akkor a forgalom alakulása érdekelte, nem pedig a vállalat vagyoni helyzete vagy a vállalkozás eredményessége. A kapitalizálódás során viszont megjelent a vállalati tőke, melynek következtében szükségszerűvé vált a vagyon változásának kimutatása, a vagyontárgyaknak mint a tőke megtettesítőinek a megjelenítése. Ezért a XIX. században a szakemberek, vállalati vezetők és a tulajdonosok egyre inkább

a mérleg összetételének, alkotóelemeinek megjelenítésére fektették a hangsúlyt, annak eredményeképpen is, hogy a tőke mozgástere, áramlása, átalakulása, a saját és idegen tőke arányának változása, a gazdasági fejlődés összetettebb mivolta egyre nagyobb méreteket öltött. A mérleg összeállításának célja a vállalkozói vagyon kimutatása volt. A XX. század elején a gazdasági verseny kiéleződése következtében a vállalkozókat, tulajdonosokat egyre inkább az érdekelte, hogy tőkájukkal milyen többletvagyont tudnak létrehozni, vagyis hogy a használt tőke mennyi nyereséget termel. A Schmalenbach, német üzemgazdász által kidolgozott és tőkéletesített nyilvántartási rendszer, amely nyilvántartotta a bevételeket és költségeket, lehetővé tette a létrehozott eredmény kimutatását. Ettől a pillanattól kezdve a vállalati vagyon kimutatása mellett szükségszerűen megjelenik az eredmény meghatározása és kimutatása. Ez pedig fordulópontot jelentett a könyvvitel szempontjából, hiszen így a hangsúly az eredmény számbavételére helyeződik. Az 1930-as években a gazdasági válság idején a tőkést az érdekelte, hogy mennyit ér a vagyona fordulónapi értéken, illetve a jövőbeni célkitűzések, tervek megvalósítása szempontjából. Ezekre a kérdésekre a tulajdonos csak ennek a célnak megfelelő mérleg elkészítése által kaphatott választ.

Romániában 1945 után a szovjet mintára készült ún. *lejmérleg* készült, amely nemzeti vagyonról szóló információkat szolgáltatott a centralizált vezetéshez. A XX. század utolsó évtizedében következett be a lényeges szemléletváltás, amikor a magántulajdonon alapuló gazdaság a piacgazdaság feltételei szerint fejlődik, új tulajdonformák jelennek meg, a vállalatoknak nemzetközi kapcsolatai lesznek, külföldi partnerekkel üzletelnek, több tulajdonos különböző érdekeltséggel jelenik meg a vállalatok életében, akiknek az eddigiektől eltérő információkra is szükségük van. Ennek következtében módosítani kellett a beszámoló rendszert, az információk ellenőrzöttebbek, megbízhatóbbak és összetettebbek kellett legyenek. Az EU-tagság egységes, mindenki számára összehasonlítható rendszer kidolgozására kötelez, alkalmazva az Európai Unió számviteli direktíváit, ezekkel harmonizálva a nemzeti törvénykezést. Ezek után a gazdálkodóegységek mérlegei egyrészt a tulajdonosok és a velük kapcsolatban levő érdekhordozók, másrészt a vállalat vezetése számára szolgáltatnak információt, melyek a vállalat vagyoni helyzetére és eredményességére vonatkoznak.

A mérleg a vállalkozás összes vagyonát megjelenési formájuk (eszközök) és eredetük (források) szerinti bontásban, az újratermelési folyamat körforgásának egy pillanatában (a fordulónapon) mutatja (Papp 1993. 66).

A mérleg olyan kétoldalú kimutatás, amely a vállalkozás eszközeit és forrásait, valamint annak részeként az elért eredményt adott időpontban, egymással szembeállítva, összevontan és pénzértékben mutatja [Fehér (szerk.) 1996. 5].

Más megközelítésben a mérleg a vagyonelemek kettős megjelenítés könyvviteli elvének eszköze, amely standardizált formában és tartalomban jeleníti meg az eszközöket és a forrásokat (Matis 2005. 289).

Ugyanakkor a mérleg a vállalati vagyon, a pénzügyi helyzet és az elért eredmények helyzethű, tiszta és teljes kimutatása. A törvények szerint a mérleg egy éves szintetikus kimutatás (Pete 2007. 235).

A meghatározásokból kiindulva a mérleg „a vagyon és beszerzési forrásainak mérlege”, amely kimutatja a vállalkozás eszközeit, a saját tőkét, a céltartalékokat és a kötelezettségeket, illetve a vállalkozás vagyoni-pénzügyi helyzetét, valamint az időszak eredményét. Ennek értelmében a mérleg bal oldala tartalmazza a vállalkozás vagyonát, ezek alkotóit konkrét összetételük, felhasználási céljuk szerint eszközök formájában, jobb oldala pedig ezek eredetét, rendeltetési céljait források, passzívák elnevezéssel.

Az eredmény olyan forrásnak minősül, melynek jellegzetessége egyrészt, hogy nincs besorolva sem a saját, sem az idegen források közé, másrészt hogy lezárt időszakra vonatkozó eszközállomány-változást fejez ki (Cojocea 2004. 86). Az eredmény a mérleg összeállítása pillanatában nemcsak saját, hanem idegen forrásrészt is tartalmaz, amely a mérleg jóváhagyása után megosztásra kerül a vállalat, a tulajdonosok és az állam között. Az eredmény megállapítása az eszközök és a források részösszegeinek különbségeként jelenik meg, melynek összetevői a saját és az idegen források. A tárgyi év eredménye, mint az eszközök és források közötti különbség, lehet pozitív vagy negatív érték.

A mérlegnek felmérhetetlen az elméleti és/vagy a gyakorlati jelentősége. Így, elméleti megközelítés szempontjából, a mérleg által jelenik meg a gyakorlatban a kettős könyvvitel alapvető elve, a kettős megjelenítés elve, melynek során a vagyontételek eszköz, illetve forrás formájában vannak megjelenítve. Gyakorlati megközelítés szempontjából a mérleg egy információforrás, amely alapján a vállalat gazdasági tevékenységét és az elért eredményt elemezni lehet, mely során olyan határozatok meghozatala lehetséges, melyek által kiigazítható a vállalat gazdasági helyzete (Pânteau 2003. 293). A mérleg kiállításának célja tehát a vagyon, valamint az eredmény meghatározása.

A mérleg, funkciói által, általános információkat szolgáltat, informál az alkalmazott számviteli rendszerről, a döntéshozókról és a partnerekről, valamint lehetőséget teremt gazdasági-pénzügyi mutatószámok kiszámítására, a gazdasági elemzésre és a vállalat hatékony működésének megteremtésére. A mérleg azt a szakaszt jelöli, amely egy bizonyos időre vonatkozó számviteli munkálatokat lezárja, ugyanakkor kiindulópont a következő periódus számvitelében.

2. A kettős szemléletről

A mérleg meghatározása arra mutat, hogy a vállalati vagyon fogalma mögött egy kettőség van, ugyanis nem elég csak azt tudni, hogy milyen javai vannak egy vállalatnak, hanem azt is tudnunk kell, hogy miből, honnan származnak ezek. Vagyis szükségünk van a javakat két szempontból leképezni, ami kettős szemléletet jelent. A mérlegben a vállalati vagyon kettős szempontból, anyagi, illetve absztrakt, vagyis eredete szempontjából van kimutatva (Oprean–Irimie 2001. 9).

A kettős szemlélet a számvitel alapvető módszere, melynek lényege, hogy ugyanazt a vagyონrészt két szempont szerint szemléli. Egyrészt az újratermelési folyamatban betöltött szerepük szerint, pontosabban a javak a folyamat különböző szakaszában való tartózkodása és az ott betöltött szerepük szerint, másrészt eredetük szerint, azaz honnan/kitől kerültek a vállalkozáshoz.

Az első szempont esetében eszközökről (aktívákról), a második esetében pedig forrásokról (passzívákról) beszélünk. Mivel a mérleg ugyanazt a vagyont mutatja ki más-más szempontból, ezért a két oldalának értelemszerűen egyeznie kell, az eszközök (E) és a források (F) végösszege egyenlő, amit mérlegegyezőségnek nevezünk, ez a mérleg alapegyenlete:

$$E = F$$

vagy

$$E = St + K,$$

ahol:

St = saját tőke (saját/nettó vagyon),

K = kötelezettségek (tartozások).

A kettős szemlélet az alábbi három elv alapján működik:

1. A kettős megjelenítés elve, mely szerint a vagyont két szempontból kell bemutatni: egyrészt annak konkrét megjelenése szerint (eszközök, aktívák), másrészt egy absztrakt formában származása szerint (források, passzívák). A vagyon megjelenítése a mérleg mint kétoldalú kimutatás segítségével történik.

2. A kettős bejegyzés elve, mely szerint a vagyonmozgásokat is „kettősen” kell elszámolni, azaz figyelembe kell venni a módosulásokat mind az eszközök, mind pedig a források oldalán. A vagyonmozgások nyomon követésének eszköze a (könyvviteli) számla, melyek összesítése során jelennek meg a mérlegben az eszközök és a források.

3. Az eredmény kettős meghatározottsága, amely szerint az időszak eredménye meghatározható a bevételek és ráfordítások különbségként, de ugyanakkor a gazdagság változá-

saként is, mint az időszak végi saját tőke és az időszak eleji saját tőke különbsége. Ennek megfelelően az eredmény megjelenik az eredmény-kimutatásban és a mérlegben is.

3. A mérleg összetétele, eszközök, saját tőke és kötelezettségek

A román számvitel átvette az IASB keretelveiben megfogalmazott értelmezéseket, melyek a következők [1752/2005-ös PMR, §21 (2)]:

- eszköz, a vállalkozás ellenőrzése alatt álló erőforrás, amely múltbéli események eredményeként jött létre, s amelytől elvárható, hogy belőle a vállalkozás számára a jövőben gazdasági előnyök származzanak;
- kötelezettség, a vállalkozás jelenleg fennálló tartozása, amely múltbéli eseményekből származik, melynek kielégítése várhatóan a gazdasági előnyöket megtestesítő vállalati erőforrások kiáramlását fogja eredményezni;
- saját tőke, az a fennmaradó érdektség a vállalkozás eszközeiben, ami az összes kötelezettség levonása után maradt meg.

1. táblázat. A vállalati mérleg összetétele

Eszközök	Források
A. Befektetett eszközök	A. Saját tőke
I. Immateriális javak	I. Társasági tőke
II. Tárgyi eszközök	II. Tőkével járó díjak (ázsio)
III. Befektetett pénzügyi eszközök	III. Átértékelésből szárm. tartalékok
	IV. Tőketartalékok
B. Forgóeszközök	V. Áthozott eredmény
I. Készletek	VI. Tárgyi év eredménye
II. Követelések	
III. Rövidtávú pénzügyi befektetések	B. Céltartalékok
IV. Pénzeszközök	
	C. Kötelezettségek
	I. Hosszú lejáratú kötelezettségek
	II. Rövid lejáratú kötelezettségek
C. Aktív időbeli elhatárolások	D. Passzív időbeli elhatárolások

Látható, hogy ahhoz, hogy egy jelenség (vagyonelem) eszközként kimutatható legyen, más szóval felvehető legyen a mérleg eszköz oldalára, vagyis aktiválható legyen, szükséges, hogy a jövőben belőle bizonyítható módon haszon származzék és értéke megbízhatóan becsülhető legyen.

A kötelezettségek is hasonló módon értelmezhetők. Ezek a jövőben nagy valószínűséggel erőforrás kiáramlásához vezetnek és megbízhatóan értékelhetők.

A saját tőkét egyfajta maradványértékként értelmezzük, amely két módon képződhet: vagy tulajdonosi (részesezési, részvényesi) befizetésből, vagy pedig a vállalat hozza létre. A vállalatnak a működéséhez/működtetéshez társasági tőkére van szüksége. A vállalati tevékenység eredménye (nyeresége vagy vesztesége) ugyancsak a saját tőkének része.

4. A mérlegtételek változása

A mérleg a vállalat eszközeinek és forrásainak állományát mutatja be egy adott időpontra vonatkozóan. A gazdasági körforgás fázisain áthaladva a vagyonelemek folytonos mozgásban, átalakulásban vannak. A gazdasági és pénzügyi műveletek változásokat eredményeznek az eszközök és források összetételében, amikor a termelési és újratermelési folyamat során az anyagi eszközök pénzeszközökké, majd újra anyagi eszközökké alakulnak. Tehát az eszközök és források állománya a vagyonelemek mozgása következtében az újratermelési folyamat során állandóan változik. Ez a mérlegtételek változását eredményezi. Mégis, függetlenül a gazdasági és/vagy pénzügyi műveletek által eredményezett módosulásoktól, a mérleg összetételének és működésének alapszabálya szerint az eszköz és forrás oldalak közötti egyenlőség fennmarad.

A gazdasági művelet olyan gazdasági esemény, amely a vállalkozás vagyonában (eszközökben, forrásaiban) vagy vagyonában és jövedelmezőségében pénzben kifejezhető változást okoz. A gazdasági műveletek tehát az eszközök és források változásának egyes mozzanatai. A vállalkozásoknak tevékenységük során ezeknek a gazdasági műveleteknek a hatásait kell folyamatosan feljegyezniük.

A gazdasági műveleteknek négy alapvető típusát különböztetjük meg, aszerint, hogy milyen a hatásuk a mérlegben:

– Eszközök összetételét (struktúráját) módosító gazdasági műveletek – ide olyan gazdasági műveletek sorolhatók, amelyek kizárólag az eszközök összetételében okoznak változást, azaz azonos összeggel növelik az egyik eszközfajta értékét, és ugyanazzal az összeggel csökkentik egy másik eszközfajta értékét:

$$E = F$$

$$E + X - X = F.$$

– Források összetételét (struktúráját) módosító gazdasági műveletek – olyan gazdasági műveletek, amelyek kizárólag a források összetételében okoznak változást, azaz ugyanazzal az összeggel növelik az egyik forrásfajta értékét egy másik forrásfajta értékének csökkenése mellett:

$$E = F$$

$$E = F + X - X.$$

– Eszközök és források nagyságát (volumenét) növelő gazdasági műveletek – olyan típusú műveletek, amelyek egyidejűleg és azonos összeggel növelik mind az eszközök, mind a források értékét:

$$E = F$$

$$E + X = F + X.$$

– Eszközök és források nagyságát (volumenét) csökkentő gazdasági műveletek – ebbe a kategóriába sorolhatók azok a gazdasági műveletek amelyek egyidejűleg és ugyanakkora összeggel csökkentik mind az eszközök, mind a források értékét:

$$E = F$$

$$E - X = F - X.$$

Vannak olyan gazdasági műveletek is, amelyekben egyszerre több alapvető gazdasági művelet kapcsolódik össze. Ezeket a gazdasági műveleteket összetett gazdasági műveleteknek nevezzük. Az összetett gazdasági műveletek azonban minden esetben megbonthatók és visszavezethetők a négy alapvető gazdasági művelet valamelyikére (Baricz–Roth 2002. 38).

A Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardok (IFRS) Keretelvei az *éves pénzügyi kimutatások alkotóelemeiként* határozza meg az eszközöket, kötelezettségeket és saját tőkét.

Ebből a megközelítésből felírható a következő egyenlőség a vagyonelemek között:

$$E = St + K,$$

ahol: E – eszközök, St – saját tőke, K – kötelezettségek.

A fenti egyenlőségből kiindulva kilenc alapvető gazdasági műveletet különböztethetünk meg, amelyek befolyásolják az eszközök, kötelezettségek és saját tőke értékét.

	E ↑	K ↓	St ↓
E ↓	E ↓ E ↑	E ↓ K ↓	E ↓ St ↓
K ↑	K ↑ E ↑	K ↑ K ↓	K ↑ St ↓
St ↑	St ↑ E ↑	St ↑ K ↓	St ↑ St ↓

5. Mérlegtípusok

A gyakorlatban több típusú mérleg létezik, melyeket különböző szempontok szerint lehet csoportosítani:

1. A vagyoni (gazdálkodó) egység jogi státusa szerint:

– alapítói vagy nyitó mérleg, a vagyoni egység alapításakor jön létre, ezt kezdő mérlegnek is nevezik, amely kimutatja a társak/résztvényesek anyagi és pénzügyi hozzájárulását a cégalapításhoz;

– folyó vagy ügyviteli mérleg, a vagyoni egység működése során a hatályban lévő jogszabályok által előírt határidők szerint kiállított mérleg;

– záró vagy felszámolási mérleg, a vagyoni egység tevékenységének felszámolásakor kiállított mérleg;

2. Átfogó (kiterjedés) képesség szerint:

– alap- vagy elsődleges mérleg, amely külön-külön mindegyik vagyoni egység szintjén keresztül él;

– központi (konszolidált) mérleg, összesített formában van kiállítva és a cég egészét mutatja be az alapmérlegek adatainak alapján, ami nem más, mint az alapmérlegek összesített formája;

3. Jogszabályi rendelkezések szerint:

– pénzügyi mérleg, pénzügyi szabályoknak megfelelően állítják ki, jövedelmek adózásához szolgál alapul;

– kereskedelmi mérleg, a gazdálkodóegység vagyonának helyzetét mutatja;

4. A vagyoni egységek mérete szerint:

– mérleg, mint az éves pénzügyi beszámoló része, amelyet a nagyméretű vagyoni egységek készítenek el, a 2001/94. sz. pénzügyminisztériumi rendelet szerint;

– mérleg, mint az egyszerűsített éves pénzügyi beszámoló része, melyet a 2001/306. sz. pénzügyminisztériumi rendelet által megnevezett vagyoni egységek (kis- és közép-, valamint mikrovállalkozások) készítenek el;

– mérleg, amelyet a nonprofit vagyoni egységek állítanak ki a 2003/1829-es pénzügyminisztériumi rendelet értelmében;

5. A mérlegkészítés időpontja szempontjából megkülönböztetünk:

– Nyitómérleget, amely a tárgyi év kezdőmérlege, segítségével megnyitjuk az eszköz és forrás számlákat. A nyitómérleg megegyezik az előző év zárómérlegével. Kétféle nyitómérleget különböztetünk meg, attól függően, hogy a vállalat működő-e, vagy ezen a napon kezdi tevékenységét. A működő vállalat nyitómérlege egy előre meghatározott napra vonatkozik,

az év első napjára. Az új vállalat nyitómérlege a vállalatalapításakor készül el, az induló vagyont tartalmazza és a naptári időszak bármelyik időpontjában készülhet. Az új vállalat nyitómérlegét vagyonegállapító mérlegnek is nevezzük.

– Zárómérleg, a működő vagy megszűnő vállalatra vonatkozik, ez a tárgyi periódus végén készült mérleg, amely tartalmazza a periódus végére vonatkozó eszközök és források értékét. A működő vállalat zárómérlege alapul szolgál a tárgyi év eredményének leosztására. Zárómérleg készülhet a naptári időszak bármelyik időpontjában, ha megszűnő vállalat zárómérlegéről van szó. Ebben az esetben a mérleg tartalmazza az eszközök és források értékét a vállalat megszűnésének pillanatában.

– Időközi mérleg, a törvény által megállapított tárgyi éven belüli időpontra készül el, tartalmazza az eszközök és források értékét, féléves vagy negyedéves periódusokat foglal magába. Az időközi mérleg nem tükrözi az egész tárgyi periódust, csak a működő vállalat realizált eredményét a mérlegkészítés pillanatában. Időközi mérlegnek minősül a különleges (speciális) eseteket szolgáló mérleg is, amely új vállalat nyitómérlege vagy megszűnő vállalat zárómérlege is lehet. Ezekben az esetekben a mérleg a vállalati vagyonszámbavételét tükrözi.

VI. A mérlegek formátuma/fajtái

Ismertebb mérlegfajták:

– Vízszintes mérleg: egy kétoldali táblázathoz hasonlítható, melyben bal oldalon az aktívák (eszközök), jobb oldalon pedig a passzívák (források) szerepelnek. A mérleg az eszközöket felosztja álló- és forgóeszközökre, a forrásokat pedig idegen, illetve saját forrásokra, és megjeleníti az eredményt. A vízszintes mérleg szerint az eredmény az eszközök és források (saját és idegen) közötti különbség. Az Európai Unió országai közül vízszintes mérleget használ pl. Franciaország, Németország, Belgium, Görögország.

2. táblázat. Vízszintes mérlegfajta

– egyszerűsített mérleg –

Eszközök	Források
A. Befektetett eszközök	A. Saját tőke
B. Forgóeszközök	B. Céltartalékok
C. Aktív időbeli elhatárolások	C. Kötelezettségek
	D. Passzív időbeli elhatárolások

A vízszintes mérleg alapegyenlete:

$$\text{Eszközök} = \text{Saját tőke} + \text{Kötelezettségek}$$

– A függőleges mérleg lista formájában jelenik meg, amikor függőlegesen először az eszközök, majd a források lesznek feltüntetve, megállapítva a nettó különbözetet. Az EU országai közül függőleges mérleget használ Anglia, Írország, Dánia, Luxemburg, Románia stb.

3. táblázat. Függőleges mérlegfajta

Mérlegtételek
Befektetett eszközök
+ Forgóeszközök
+ Aktív időbeli elhatárolások
= Eszközök összesen
– Rövid lejáratú kötelezettségek
= Eszközök összesen – Rövid lejáratú kötelezettségek
– Hosszú lejáratú kötelezettségek
– Céltartalékképzés ráfordításai
– Passzív időbeli elhatárolások
= Saját tőke

A függőleges mérleg alapegyenlete:

$$\text{Eszközök} - \text{Kötelezettségek} = \text{Saját tőke}$$

Az EU-direktívák szerint az egyik forma kiválasztása kötelező, anélkül, hogy meghatározna, konkrétan melyik legyen az.

Irodalomjegyzék

- Baricz R. 1994. *Mérlegtan*. Budapest, Aula Kiadó
- Baricz R. – Róth J. 2002. *Könyvvitelan*. Budapest, Aula Kiadó
- Cojocea, A. 2004. *Bazele contabilității*. București, Ed. Economică Preuniversitaria
- Fehér M. (szerk.) 1996. *Mérlegtan és mérlegelemzés* (kézirat). Pécs, JPTE
- IASB 2003. *Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardok*
- Laáb Á. 2006. *Számviteli alapok*. Elmélet és módszertan. Budapest, Typotex Kiadó
- Matiș, D. (colab.) 2005. *Bazele contabilității pentru viitori economiști*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia
- Matiș, D. (colab.) 2005. *Bazele contabilității*. Aspecte teoretice și practice. Cluj-Napoca, Editura Alma Mater
- Oprean, I. – Popa, I. 2001. *Bazele contabilității agenților economici din România*. Deva, Ed. Intelcredo
- Oprean, I. (colab.) 2002. *Bazele contabilității*. Logica înregistrărilor contabile, Aplicații practice. Cluj-Napoca, Ed. Dacia
- Oprea, C. – Ristea M. 2000. *Bazele contabilității*. București, Ed. Național
- Papp L. 1993. *Könyvvitelan* (kézirat). Pécs, JPTE
- Pântea, P. – Bodea, G. 2003. *Contabilitatea românească*. Deva, Ed. Intelcredo
- Pete I. 2007. *Számviteli alapismeretek*. Oradea, Ed. Imprimeria de Vest

Schildbach, Th. 2006. *IAS/IFRS az EU-ban: Jellemzés és problémák*. Vezetéstudomány

OMFP 94/2001: Ordin pentru aprobarea Reglementărilor contabile armonizate cu Directiva a IV-a a Comunităților Economice Europene și cu Standardele Internaționale de Contabilitate. *M. Of.* 85/20 februarie 2001

OMFP 306/2002: Ordin pentru aprobarea Reglementărilor contabile simplificate, armonizate cu directivele europene. *M. Of.* 279/25 aprilie 2002

OMFP 1826/2003: Ordin pentru aprobarea precizărilor privind unele măsuri referitoare la organizarea și conducerea contabilității de gestiune. *M. Of.* 23/12 ianuarie 2004

Legea contabilității nr. 82/1991, republicată în *M. Of.* nr. 48 din 14 ianuarie 2005

Marketing az interneten

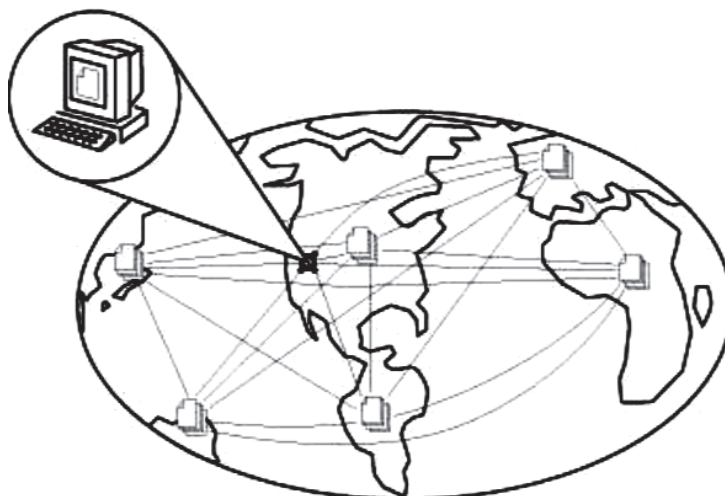
AVORNICULUI MIHÁLY – BUZOGÁNY ATTILA

A marketingeszközök a piacgazdaság kialakulásával robbanásszerű változáson mentek keresztül. A korábbi, tradicionális stratégiák helyébe újabbak léptek, majd napjaink vívmányaként az elektronikus marketing is teret nyert. A világháló megjelenése az információáramlás és -csere olyan távlatait nyitotta meg, amely a marketingdöntések teljes mechanizmusát átrendezte.

Az internet szintén óriási átalakuláson ment át az elmúlt évek során. Míg életének korai szakaszában főként tudósok és kutatók használták az egymással való kapcsolattartás céljára, a világháló ma már összetett és szerteágazó marketingmódszereknek ad otthont, amelyek segítségével világszerte emberek millióihoz lehet eljutni.

Az internet lehetőségei

Az internet meghódította a világot. Napjainkra teljesen beivódott a köztudatba, az emberek gondolkodásába, újabb és újabb területekre lépett, színterévé válva az üzleti életnek ugyanúgy, mint a szórakozásnak vagy a baráti kapcsolattartásnak. Túllépett azokon a kereteken, amire tervezői először megalkották, és míg a 90-es évek elején elsősorban tudósok és kutatók információs hálózatoként szolgált, mára az üzleti és közélet természetes részévé vált.

1. ábra. A világháló

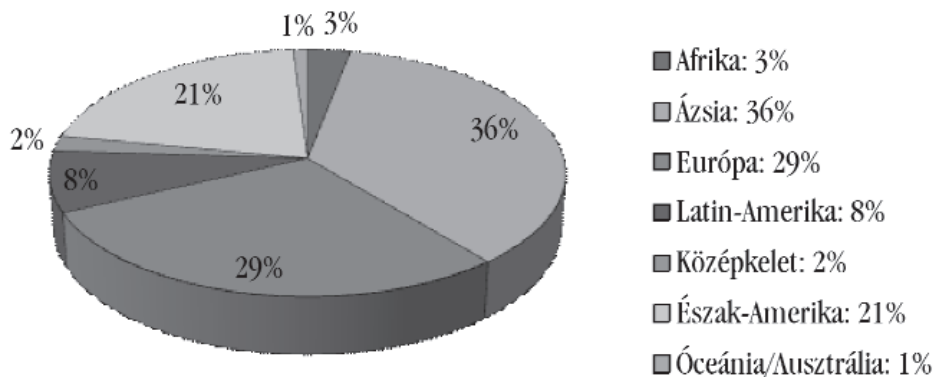
Az internetes marketing alig pársztemdős „történelme” máris szakaszokra osztható. Az első fázist azok a műszaki szakemberek alkották, akik bebizonyították, hogy szöveg és grafika egyaránt továbbítható az interneten. A második szakaszban még mindig ők próbálkoztak, amikor a világhálót a kereskedelem szolgálatába állították, de – visszatekintve – nem sokra mentek vele. A harmadik fázist a műszakiak és kereskedők vegyes társasága uralta. Hirdetéseket és értékesítési tájékoztató anyagokat helyeztek el az interneten, ugyancsak kétes eredménnyel. A vadnyugat hőskorát idézték fel azzal, hogy „hasraütésszerűen” szabtak tarifákat üzleti honlapok létrehozásáért-üzemeltetéséért és hirdetési helyek biztosításáért.

Napjainkban kezdődött el egy új korszak, a marketing szakemberek ugyanis most kezdtek megismerni és használni az internetet, az elkövetkező időket ezek a vérbeli szakemberek fogják meghatározni, cégjeiknek (valószínűleg) olyan profitmaximumot fognak hozni, amelyet e technológia nélkül reális körülmények között elképzelni is nehéz lenne.

Akárcsak a járni tanuló kisgyerekek tétova első lépései, az internetes marketing első három fázisa is tele volt nekibuzdulásokkal, megtorpanásokkal és hasra esésekkel. A világhálóhoz csatlakozó vállalatok ráeszméltek, hogy marketingtevékenységük megfelelő szakember irányítása nélkül nem kifizetődő (Schlingloff 2002).

Az internet felhasználásának nemzetközi és hazai tendenciái

Mivel az internet megszüntette az információ szabad áramlásának mind térbeli, mind időbeli határait, gyakorlatilag a teljes internet-felhasználói társadalom potenciális ügyfélkörre válhat.

2. ábra: A világ internet-felhasználóinak eloszlása (2007) [11]

A fenti ábrán jól látható a világon az internet-felhasználók eloszlása. Összetételüket megvizsgálva, a romániai internetezők közösségének zömét a fiatalabb generációk alkotják. A felhasználók több mint fele 30 éven aluli, de igen magas az arány a 15–18 éves korosztályban is. Az internetezők összetételét tovább vizsgálva, a férfiak aránya meghaladja a 60%-ot, valamint több mint felének nettó jövedelme 1000 RON felett van. A felhasználók 53%-a heti gyakorisággal lép a világhálóra, online tevékenységeik között pedig első helyen az előre definiált információk keresése és a hírolvasás áll.

Milyen lehetőségeket rejteget megjelenésünk az interneten?

Több oka is van annak, hogy vállalkozók és szakemberek haboznak saját honlapot nyitni és ezzel megtenni az első lépést a webes jelenlét felé, melyek között elsőként a webhely felállításának költségei és megtérülésének átláthatatlansága szerepel. E bizonytalanság a honlap értékét és jelentőségét illetően, az elkészítésével és fenntartásával járó kemény munka és költségek komolyan elgondolkoztatják a vállalkozókat és cégvezetőket, hogy valóban szükségük van-e egy website készítésére. Az viszont biztos, hogy figyelmen kívül hagyni az internetet mára egyenlővé vált azzal, hogy kizárjuk magunkat a honlap gazdasági életéből. Ezt felismerve, a kis- és középvállalkozások egy jelentős része már megvetette lábát a világhálón, azonban sokuk nincs tisztában azzal, hogy egy honlap elkészítése még nem kikövezett út a sikerhez, illetve nem ismerik azokat a megoldásokat, amikkel fizető látogatókat vonzhatnak oldalukra s ezáltal növelhetik üzleti sikereiket.

A honlapok kialakítása ugyanis komoly szakmai tervezést, kínálatunk átgondolt bemutatását igényli, amely nem nélkülözheti a műszaki, technológiai megoldások és a megszokottól eltérő fogyasztói szokások ismeretét sem. Webhelyünk kialakítása során figyelembe kell vennünk vásárlóink online magatartását, cselekvéseit, szokásait, mely egy olyan különleges kereskedelmi csatornán, mint az internet, sokszor teljesen eltérő eszközök és módszerek alkalmazását igényli.

Az internet mint különleges kereskedelmi csatorna

Az internet különlegessége abból fakad, hogy lehetőséget ad bárki számára a szabad és ingyenes publikációra, ugyanakkor nemcsak az oldalak nyilvánosságra hozatala és fenntartása lehet ingyenes, de azok látogatása is. További fontos különbség, hogy míg a hagyományos esetben a kereskedő kezdeményezheti vagy befolyásolhatja a vásárlást, addig a neten erre kevésbé van lehetősége (Perjés 2001).

A vevő kezdeményez, minősíti a szolgáltatást és a termékeket, vizsgálódásai azonban nem kötődnek egy területhez, így bárholnan beszerezheti azt, amire szüksége van. Mivel látogatóink befolyásolására közvetlen lehetőségünk nincs, az érdeklődőt annak kell lenyűgöznie és cselekvésre bírnia, amit webhelyünkön talál. Ezt pedig honlapunk következetes felépítésével, vállalati stratégiába történő beillesztésével, látogatóinkkal folytatott aktív kommunikációval, más szóval az internet marketingelemeinek alkalmazásával érhetjük el.

Megjelenés az interneten

Az elektronikus kereskedelem és a tartalomszolgáltatás fejlődésével, valamint a fogyasztói/látogatói elvárások emelkedésével Romániában is egyre nagyobb kockázatot jelent az internetes stratégia kialakítása. A fogyasztók a legkiterjedtebb döntési szabadsággal az interneten rendelkeznek, hiszen egyetlen kattintással búcsút mondhatnak a nekik nem tetsző tartalomnak vagy szolgáltatásnak, hogy azután soha többé ne térjenek oda vissza. Az internet nem csupán az információhoz való hozzáférést könnyíti meg, de a vásárlók szolgáltatás- vagy kereskedőváltással járó költségeit is jelentősen csökkenti.

A könnyen továbbszaladó szörfözők megtartásához ma már nem elég egy-egy mutató dizájn elem, animáció, hanem olyan – a vállalati marketingstratégiába integrált – webes megjelenésre és szolgáltatáscsomagra van szükség, amely maximálisan igazodik a megcélzott használói kör igényeihez, elvárásaihoz, mind a kínált szolgáltatásportfólió és annak minősége, mind a honlapdizájn és -architektúra vonatkozásában.

A romániai internetes vállalkozások és az interneten egyre inkább jelen lévő hagyományos vállalatok ma még a szükségesnél is kevesebb figyelmet fordítanak webes megjelenésük hatékonyságára, stratégiájuk rendszeres, fogyasztóközpontú felülvizsgálatára. Így az üzleti oldalak jelentős része olyan gyermekbetegségekben szenved, melyek kiküszöbölésével nemcsak a fogyasztók elégedettsége, de a vállalkozások internetstratégiáinak eredményessége is javítható lenne.

Hogy ne essünk a hazai webhelyek hibájába, tisztáznunk kell azokat a szempontokat, amelyeket honlapunk kialakítása során figyelembe kell vennünk vásárlóink megnyeréséhez és megtartásához. A legfontosabb elv, amit követnünk kell, hogy webhelyünk annyit ér üzletünk számára, amennyit pénzben is realizálni képes. Éppen ezért törekednünk kell arra, hogy létrehozott honlapunk hatékony marketing- és kommunikációs munkával a lehető legnagyobb látogatottságot érje el, illetve hogy ezt képes legyen vásárlássá konvertálni.

Az internetes megjelenés első lépéseként definiálnunk kell honlapunk célját, ami a későbbiekben nemcsak webhelyünk felépítését és működtetését határozza majd meg, hanem

az internetes jelenléttel szemben támasztható elvárásainknak is irányt mutat. Ezt követően választanunk és regisztrátunk kell egy olyan doménnevet, melyről vállalkozásunkat egyértelműen azonosítani lehet. Ezért célszerű cégünk neve esetében termékünket vagy tevékenységi körünket konkrétan leíró, megjegyezhető és nem túl hosszú név mellett dönteni.

Ezt követi webhelyünk felállításának lépéseiben honlapunk tartalmának megalkotása, amelyben külsősök nem nagyon tudnak segítségünkre lenni. A dizájn, a technikai kivitelezés, az oldalak tárolása lehet másé, de a tartalmat senki más nem képes úgy megírni és elkészíteni, mint az, akinek vállalkozását a honlap képviselni fogja.

A tartalom megalkotásakor arra kell törekednünk, hogy szaktudásunkkal, üzleti és élettapasztalatunkkal látogatók ezreit oldalainkra csalogató értékes információt nyújtsunk, valamint hogy termékeink és szolgáltatásaink információt és megoldást jelentsenek mindazok számára, akiknek épp szükségük van rájuk, illetve akik kínálatunk iránti igényüket még nem ismerték fel, de később még szükségletükké válhat. Ehhez össze kell állítanunk egy olyan információs terméket, ami pont azok számára jelent majd megoldást, akik vállalkozásunk célpiacát jelentik.

Az interneten a tartalom az elsődleges. A hatékony írás kritériumai a hálón a tömörség, a pásztázhatóság és a tárgyilagosság, ezért oldalaink tartalmának megírásakor élnünk kell az újságírás módszereivel, és gondolatainknak fizikailag a fordított piramis módszer elvét követve kell a weboldalra kerülniük. A módszert alkalmazva a konklúzióval kell kezdenünk, majd egy-két példa bemutatása után térjünk csak rá az alapvető kérdések megvitatására. Ehhez pedig a tartalomnak leginkább megfelelő tömör, illetve objektív stílust kell társítanunk, gondoskodva az áttekinthetőségről és a pásztázhatóságról.

A tartalom helyes megalkotása tehát kulcsfontosságú kérdés honlapunk sikere szempontjából, de értéke jelentősen függ működésének módjától, a látogatóink számára nyújtott funkcióktól (navigációs tábla, keresők) és szolgáltatásoktól (fórum, vendégkönyv, levelezőlisták, hírlevelek, űrlap), aminek segítségével a kívánt információt a lehető leggyorsabban megszerezhetik. Ezt nevezzük funkcionalitásnak, amelynek feladata webhelyünk céljainak szolgálata.

A bőséges és informatív tartalom megalkotása, valamint az azok megtalálásához szükséges funkciók megnevezése után a következő lépés a látványelemek megtervezése. Kialakításuk során fontos szempont, hogy ne legyenek öncélúak. Használunk kell cégünk már meglévő arculatlemeit, ha pedig ilyennel nem rendelkezünk, el kell készíttetnünk vállalkozásunk arculati tervét. A látványelemek fölösleges elburjánzásának és öncélúságának megakadályozásán túl figyelniük kell a tartalom elsődlegességére a formával szemben, il-

letve arra, hogy a látványt kell a tartalomhoz igazítani, nem pedig fordítva. Jelentőségét tekintve a dizájn csak harmadrendű szempont a tartalom és a funkcionalitás után, ugyanakkor hiba keveset foglalkozni vele, ugyanis weboldalunk feladata, a tartalom bemutatásán túl, a profi vállalkozás képének kialakítása látogatóinkban.

Ma már igen sokféle technológia áll rendelkezésünkre honlapunk elkészítéséhez. Kiválasztása során a legfontosabb szempont a kompatibilitás és a megbízható működés. Ez okból kifolyólag az interneten megjelenő vállalkozások számára a HTML (Hypertext Markup Language), a hiperszöveges jelölőnyelv alkalmazása javasolható, melyeknek nemcsak felállítási és karbantartási költségei kedvezőbbek a többi létező megoldásnál (Java, Flash technológiák), hanem kompatibilitása is a legmegbízhatóbb.

Különbségek a hagyományos és az internetmarketing között

Az internetmarketing fogyasztói maguk keresik meg a tájékoztatást és a reklámot, tehát nem a hirdettetőé, hanem a fogyasztóé a kezdeményező szerep. A marketingszakembernek, a reklámozónak új módszereket kell alkalmaznia az üzenetek megfogalmazásakor éppúgy, mint azok továbbításánál.

A lényegi különbségek a következőképpen foglalhatók össze (Perjés 2001):

– A helyet figyelembe véve a hagyományos reklámban a hirdetési tér megvehető, drága és véges, így legtöbbször az információ egy része is szelektálásra kerül. Az interneten a hirdetési tér korlátlan és olcsó. Nincs akadálya annak, hogy minimális összegért lexikonokra való információt tegyünk közzé vállalkozásunkról, szolgáltatásainkról vagy termékünkéről. Testre szabott információt adhatunk a különböző vásárlótípusba tartozó érdeklődőknek. A fogyasztó maga választja ki az őt érdeklő információt – ami nem érdekli, arra pillantást sem vet. Az internethasználó hagyományos eszközökkel nem befolyásolható. Egyik fontos jellemzője, hogy szabad döntési lehetőséggel rendelkezik, amire igazán csak akkor tudunk hatni, ha valóban az ő szempontjait vesszük figyelembe.

– Az idő esetében a reklámidő hasonló az előzőekben említett reklámhelyhez: megvásárolható, drága és korlátozott. Mindez arra készíti a hirdetőt, hogy elsősorban vizuális eszközökkel teremtsen meg a cég, illetve a termék imázsát. Az interneten ezzel szemben az időt a fogyasztó fordítja – vagy nem – ránk.

– Az arculetteremtés esetében a hagyományos reklámnál elsődleges eszközök az álló- és mozgóképek, a zene, a világítás, valamint a képen látható mozgás az érzelmet ébresztő szavak és képek segítségével. Az információ ezekben az esetekben elenyésző szerepű, illetve másodlagos. Ezzel szemben az online világban az információ az arculetteremtés el-

sődleges eszköze. A hang- és képtovábbítás a világhálón kezdetleges. Az internet a leírt szó erejét használja ki. Az értékesítést ösztönző szövegek, a termék- vagy szolgáltatásismertetőik megszerkesztése teljesen figyelembe kell, hogy vegye a korábban már említett internetes sajátosságot, azaz tiszteletben kell tartani, illetve kénytelen is tiszteletben tartani az érdeklődők szabad döntési jogát. Az internetmarketing profi szakemberei linkek segítségével biztosítják a weblap látogatójának, hogy tetszés szerinti sorrendben és mélységben tanulmányozhassa a weblapokon közzétett sokoldalú információt.

– A hagyományos reklám esetében a kapcsolat, a kommunikáció iránya meglehetősen egyoldalú: a hirdető próbál hatni az olvasóra, a nézőre, ami vagy sikerül, vagy nem. Ha valakinek kérdése adódik, nem kap rá azonnal választ. Az internet esetében a kommunikáció iránya fordított: a fogyasztók maguk keresik meg webhelyünket, s ily módon jut el hozzájuk az üzenetünk. A látogatók aktivitása abban is megjelenik, hogy igénylik a kölcsönösséget. A weblapokon lehetőségük is van kérdéseiket gyorsan feltenni, és gyakran azonnal vagy néhány órán belül választ is kapnak. Mindez már átvezet a másik tárgyalandó területhez, az interaktivitás kérdéséhez. Ez utóbbira az interneten sokféle módon és formában van lehetőség. Egy jó webhelyről rengeteg információt szerezhet a látogató a vásárlási döntések megalapozásához, és a megfelelő online ügyfélfelügyelet révén érezheti a személyre szóló odafigyelést is.

– A hagyományos reklám felszólító jellegű. Az igények felkeltése az érzelmekre hat, a félelmekre alapoz. Az online reklám esetében az igény felkeltése a tájékoztatáson alapul. A látogató konkrét kérdésekre keres választ, s nagyobb az esélyünk a megfelelő termék és/vagy szolgáltatás esetén az értékesítésre, ha a valóságnak megfelelő tájékoztatást, leírást adunk ahelyett, hogy az érzelmekre próbálnánk elsősorban hatni.

Internetmarketing Romániában

Romániában az internetes reklámoldalok száma 2000-től kezdődően robbanásszerűen megnőtt.

2001 egy olyan év volt, amikor az online reklámra számos cég áldozott. Az egyes cégek újabb és újabb projekteket indítottak el, így újabb portálok jelentek meg. Ilyenek például az eva.ro, hit.ro vagy garaj.ro.

2002-ben is számos cég nagy hangsúlyt fektetett az online reklámra. Ekkor kerültek fel az internetre a Connex, Orange, Nokia, Avon, Dove stb. cégek reklámjai.

2005-ben 75%-os növekedés volt észlelhető a román piacon a 2003-as és 2004-es évekhez képest. 2006-ban 50%-os növekedést figyelhetünk meg.

Ennek ellenére az online reklámpiac 2007-ben csak 3%-a volt a teljes reklámpiacnak, míg az AEÁ-ban 8%, Angliában pedig 6,2%.

Következtetés

Az internettel megvalósítható üzleti lehetőségek igényelték az egyre korszerűbb technológiák megjelenését, amelyek fontos szerepet játszottak és játszanak ma is a világháló technikai és esztétikai arculatának kialakításában. Az új technikai vívmányok létrejötte és árban is elérhetővé válása robbanásszerűen hatott az internet elterjedésére az üzleti vállalkozások, állami szervezetek és magánszemélyek körében egyaránt. Növekedése pedig mára olyan mértékűvé vált, hogy sokan a világhálót mint a XXI. század „új üzleti platformját” emlegetik. E véleményekkel egybecseng az a tény, hogy az internet történelmének közel 18 évében korábban soha nem tapasztalt sebességű fejlődésen ment keresztül és vált sok vállalkozás „üzlethelyiségévé”.

Irodalomjegyzék

- J. Shelley 1999. *How to search the World Wide Web Wfficiently*. Babani Books
- Janal, Daniel. S 1998. *Online Marketing kézikönyv*. Budapest Bagolyvár Könyvkiadó
- John R. Levine 2000. *Internet Secrets*. IDG Book Worldwide
- Kaszás György 1996. *Kétséges arculat, Iminfo Arculati szakmák kézikönyve 1*. Szentendre, Iminfo Kiadó
- Perjés László 2001. *Internet marketing magyar szemmel*. Budapest, Bagolyvár Kiadó
- Walter H. Boch – Jeffrey N. Senné 1997. *Internet-kalauz üzletembereknek*. Budapest, Bagolyvár Kiadó
- www.graficom.hu/main2.html#webes
- www.nevjegyed.hu/#arak
- www.centralnet.hu/szolgalatas/design.htm
- www.desec.hu/arak.htm
- www.internetworldstats.com
- www.irodaweb.hu/webdesign.htm
- www.cyber-cafe.hu/pages/webshop/webshop.html
- www.scm.hu/webdesign/index_webdesign.htm
- www.szolgalat.hu/egovision/e-0102.htm
- www.onestudio.hu/webdesign.htm

Szociális szövetkezet, avagy visszatérés a gyökerekhez

PETHEŐ ATTILA ISTVÁN

Felismerve, hogy a szövetkezeti forma képes társadalmi erőforrásokat mozgásba hozni, a gazdasági szereplők helyzetét megerősíteni, közösségi szükségleteket kielégíteni,¹ állami eszközök is támogatják a szövetkezeti mozgalom továbbfejlődését. Korunk megoldásra váró kihívásai: a társadalom polarizálódásának csökkentése, a társadalmi atomizálódás megakadályozása, a demokratikus deficit felszámolása, valamint a versenyképesség fokozása. E feladatok sikeres megoldásának feltétele, hogy a rendelkezésére álló erőforrásokat miként tudja a társadalom mobilizálni, miként képes az állam ennek az intézményes kereteit megteremteni.

A szociális szövetkezet „A globalizációs világ korrekciós mechanizmusa!” – mondta Karácsony Mihály (2007) Budapesten a szociális szövetkezeti törvény bemutatása kapcsán, a *Világ gazdaság* című napilap 2007.07.26-i számában pedig a „kapitalizmus lelkiismeretének” nevezte a szociális vállalkozások egy speciális formáját. Egy évtizeddel az egyesült államokbeli első próbálkozások után a szociális vállalkozás fogalma – a média segítségével – része lett a kormánypolitikának az Egyesült Államokban és az Egyesült Királyságban is. Ma már megalapozottan állíthatjuk, hogy része az új magyar kezdeményezéseknek is.

A CECOP², azaz a Munkavállalók, Szövetkezetek, Szociális szövetkezetek és MRP társaságok brüsszeli székhelyű európai szövetsége 1997–2000 között felmérést végzett a non-profit szféra szervezeteinek körében. A kutatás eredménye szerint e szervezetek 8 880 000 teljes munkaidős állással egyenértékű munkahelyet tartottak fenn az Európai Unióban. Ez akkor az összes fizetett állás 8%-a (CECOP 2002. 45). Más kutatásoknak a szféra fejlődéséről szóló eredményeire támaszkodva, jogosnak tűnik a becslés: napjainkban a szektorban foglalkoztatottak aránya meghaladja a 10%-ot.

Az elmúlt öt évben tanúi lehettünk több olyan kezdeményezésnek, melyeknek célja, hogy Magyarországon is gyakorlattá és ismertté váljon a szociális szövetkezet és a szociális vállalkozás. A szociális vállalkozások társadalmi szerepe és gazdasági jelentősége még nem számottevő Magyarországon, de példák sora bizonyítja, hogy vannak óriási tartalékok ezen a területen, amíg a 2% körüli hazai foglalkoztatási szint e szférában felzárkózik az EU-s 10%-hoz.

¹ Hatályos magyar jogszabályok, 2006. évi X. törvény a szövetkezetekről.

² European Confederation of Workers Cooperatives, Social Cooperatives and Social Participative Enterprises.

1. A szociális szövetkezet mint szociális vállalkozási forma

Az elmúlt évtizedek gazdasági növekedésének motorját a vállalkozások adták. A vállalkozások és a vállalkozók korát éljük. Közép-Európában két évtizede kialakulóban van a vállalkozói társadalom (Vecsenyi 2002). Egyes kutatók szerint ugyanez a hajtóerő fogja vezetni a szociális szektor bővülését és fejlődését is.

A legtöbbet idézett ok a vállalkozások és a szövetkezetek tanulmányozására, hogy jelentősen hozzájárulnak a nemzetgazdaság növekedéséhez. Ez a gondolat tisztán megjelenik Schumpeter (1961) vállalkozást elemző írásában, ahol ez a szempont képezi az elmélet központi elemét. A vállalkozásfejlesztési tanulmányok célja elsősorban – írja Low és Mac-Millan (1988) –, hogy megértsük és elősegítsük a vállalkozások indítását és növekedését. Már a bevezetőben érdemes azonban kijelenteni, hogy a *gazdasági társasági formában működő „hagyományos” vállalkozás, amelynek vezérlőelve a minél nagyobb nyereség elérése, abban különbözik egy szövetkezeti formában tevékenykedő szociális vállalkozástól, hogy az utóbbi ötvözi a gazdálkodási funkciót a kulturális, szociális, közösségszervező funkcióval.*

A nonprofit szektor (= szociális gazdaság = harmadik szektor³ = harmadik rendszer) hatalmas szociális és gazdasági erőt testesít meg világszerte, és valamennyi OECD tagállamban kulcsszereplője a foglalkoztatás- és szociálpolitikának. A fenti elnevezések egyetlen fogalmat takarnak: olyan szektort, amely köztes helyet foglal el az állam és a piac között; gazdasági és szociális küldetést egyaránt teljesít; közérdeket szolgál, és célja nem a profit termelése és elosztása, hanem újrarahasznosítása e szervezetek tevékenységében. Ezeknek a jellemzőknek mindegyike csak egy-egy aspektusát fejezi ki ennek a szektornak (Csoba és Frey et. al. 2007. 19).

A szociális szövetkezetek egyes országokban a szociális gazdaság főszereplői. Nonprofit szervezetként való működésük olyan – elsősorban etikai – vezérelvekre épül, mint az önkéntes szolidaritás, a nagylelkűség, az emberbaráti szeretet, a bizalom, a közösségi újjáéledés, a környezeti tudatosság, a társadalmi párbeszéd, a partnerség, a tolerancia stb., melyek nagymértékben egybeesnek a vállalati társadalmi felelősség vezérelveivel (Csoba és Frey et. al. 2007. 63). Egy szociális szövetkezet egyszerre gazdasági társaság, szociális intézmény és civil szervezet. A jól működő szociális vállalkozásoknak (pl. szociális szövetkezet) az a jellemzője, hogy ugyanúgy kell terveznie, gazdálkodnia, szerveznie a feladatokat, mint egy profitorientált cégnek, azzal a különbséggel, hogy a bevételei, a szolgáltatásai piaca és a támogatások nehezen tervezhetők, illetve nemcsak a piac állapotától függenek, hanem egy speciális piactól, a támogatások piacától, a nem fizetőképes vevők piacától. Tehát a piac egészen más, de a működés elveinek, humán erőforrás gazdálkodásának, az üzleti tervezésnek, a szakmai felkészültségnek ugyanolyannak

³ A cikk során a „harmadik szektor” kifejezés alatt – Jeremy Rifkin (1995) koncepciója alapján – minden olyan tevékenységet értünk, amely nem állami és nem profitorientált.

kell lennie, mint egy for-profit cégnél (Soltész et al. 2005. 83). Például egy szociális projekt üzleti tervének elkészítésekor első lépcső a vállalkozással összefüggő alapfogalmak ismerete, marketing-, pénzügyi témakörök törvényszerűségeinek megértése (Szirmai–Szomor, 1999).

Hangsúlyozni kell azonban, hogy a szociális vállalkozás nem egy „varázsgömb”. Sok kérdés vár még megválaszolásra. Rendszerint – bár nem kizárólag – a szociális vállalkozás olyan szolgáltatást vagy terméket nyújt, melynek megtérülési rátája annyira alacsony, hogy nem tudja felkelteni a piaci tőke érdeklődését (Petheő 2005). E fogalmi bevezető után rátérek a szociális vállalkozás egy speciális formájára, a szociális szövetkezet részletes bemutatására.

2. A szövetkezetek Rochdale-től napjainkig

A kapitalizmus európai kiterjedésével előtérbe kerültek a kizárólagosan profitorientált tőkeegyesítő társaságok, így a szolidaritási elv háttérbe szorulásával megfogalmazódott az igény egy olyan gazdasági tevékenységet végző társaságra, amely a profit mellett más szempontokat is figyelembe vesz. Ennek eredményeként a XIX. század közepén megszületett az önszegély elvén alapuló személyegyesítő jellegű szövetkezeti forma. Köztük a legelső, az 1844-ben alapított rochdale-i szövetkezet, fogyasztási típusú szervezet volt, segítette a tagoknak boltot nyitni, lakáshoz jutni, vásárolni. Ez a társulati forma nélkülözötte a korabeli gazdasági társaságok profitérdekeltségű elemeit, fő elve a szolidaritás, demokratikus igazgatás megteremtése volt, és a XIX. század végére mozgalommá vált. 1934. szeptember 4-én Londonban kongresszust tartott a Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége, ahol 7 alapelvet fogadtak el, ezek az úgynevezett rochdale-i alapelvek. Hogy egy társulás szövetkezetnek minősül-e vagy sem, az határozta meg, hogy működésük folyamán biztosítják-e az elvek betartását.

A szövetkezi alapelveket az 1995-ös manchesteri nemzetközi kongresszuson újrafogalmazták, és létrehozták a szövetkezet definícióját. A szövetkezeti alapelveket így határozták meg (SZNSZ 1995. 77–78):

- önkéntesség és nyitott tagság elve,
- demokratikus tagi ellenőrzés,
- tagok gazdasági részvétele,
- autonómia és függetlenség,
- oktatás, képzés, tájékoztatás,
- szövetkezetek közötti együttműködés,
- közösség iránti elkötelezettség (ezt 2001-ben háttérbe szorították).

Magyarországon a szövetkezeti formának a polgári korszakban jelentős hagyományai voltak. Az 1875-ös kereskedelmi törvény szabályozta a működését, mely egy egyidejűleg

jelen lévő kettős célkitűzést határozott meg. (Elsődleges cél a tagok gazdasági előmenetele, másodlagos cél a szociális felemelkedés volt.) A szövetkezeti mozgalom felerősödött, amikor életre hívták a Hangya Szövetkezetet, mely mezőgazdasági és ipari termékek beszerzésével és értékesítésével foglalkozott. A Nagyenyedi Hangya Szövetkezeti Központ történetéről bővebben olvashatunk a 2007 augusztusában megjelent *Szövetkezetek Erdélyben és Európában* című kötetben (kiadó: Romániai Magyar Közgazdász Társaság, Kolozsvár, 2007). Nagyapáink ilyen Hangya Szövetkezetbe léptek be, melyben korlátozott volt a tulajdonszerzés lehetősége. A szövetkezet sikere nagyban múltott a vezetőség összetételén. A szocializmus időszakában a szövetkezet a társadalmi tulajdon kialakításának egyik eszköze volt, a tulajdoni formák rangsorában a második helyen állt, és egyáltalán nem érvényesültek a szövetkezeti alapelvek. Szirmai Péter szerint a szövetkezeti mozgalom fontosabb állomásai a következők:

1950–53	sztálini kolhozmodell átvétele, erőszakos, felülről megszervezett forma
1957	újrászervezés, már több-kevesebb sikerrel
1962	bevezették a háztáji gazdálkodást
1968	szövetkezeti melléküzemág bevezetése
1970–75	szövetkezeti centralizálás, gépekkel való ellátás
1982	kisszövetkezeti forma, alulról építkező forma
1990	szétverődött a szövetkezeti mozgalom.

A rendszerváltást követően (1990-től) a fő cél a szocialista szövetkezet modern szövetkezetté alakítása volt, azonban egyfajta „kárpoztási” elem is jelentőséget kapott. A 2000-es szabályozás a szövetkezetekre mint speciális – személyegyesítő vonásokat is tartalmazó – gazdasági társaságokra tekintett. Mind az 1992-es, mind a 2000-es szövetkezeti szabályozás adós maradt a modern szövetkezeti szabályozás kialakításával. Amikor a fent felsorolt szövetkezeti alapelvek maradéktalan érvényesítése érdekében átalakították a szabályozást, előtérbe került a személyegyesítő jelleg és a szövetkezet szociális tartalma is. A szövetkezeti forma Európában már a kezdetektől fogva szociális tartalmat is hordozott, több európai latin államban a nonprofit szféra egyik meghatározó formájává vált. A 2006-os magyar szabályozásban korlátozottan ugyan, de fokozottabban érvényre jut a szociális elem. Ilyen elemek a befektető tag és a rendes tag szétválasztása, a közösségi alap megjelenése a szövetkezeti vagyon esetében, a döntéshozatal szabályozása és a szociális szövetkezeti forma. A szociális szövetkezeti forma szabályozásának célja, hogy ezek a szövetkezetek a dél-európai államokhoz hasonlóan a Magyarországon sokszínű, számos jogalanyt felvonultató szociális gazdaság innovációs motorjává váljanak.

Az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány (OFA), a Szociális és Munkaügyi Minisztériummal kötött megállapodás alapján, ötéves időszakra érvényes támogatási pályázati programot dolgozott ki a szociális szövetkezetek létrehozása és működtetése érdekében. A pályázati program első kiírásai 2007 második felében jelentek meg, leadási határidejük 2008. január, illetve március vége. A támogatási program célja, hogy növelje a szociális szövetkezetek szerepét az álláskereső és nem foglalkoztatott személyek foglalkoztatásának bővítésében, továbbá újszerű szolgáltatásokat nyújtson a rászorulóknak számára.

Jelenleg 5860⁴ szövetkezet van Magyarországon, de a törvényt szorgalmazók szerint nagy részének semmi kapcsolata a rochdale-i alapelvekhez, ezért tűzték ki célul, hogy visszafoglalják a szövetkezet fogalmát, és ezért lett cikkem címe is a visszatérés a gyökerekhez. Szociális szövetkezeteknek helyi kulturális, szociális, gazdasági szükséglet kielégítésére kell alapítani, de ha nincs ilyen, akkor nem szabad létrehozni – állítják az OFA szakértői.

A holland és a dán „gyakorlati” szövetkezés igen jó példák a valós gazdasági szükség kiemelkedő szerepének hangsúlyozására a rugalmas és életképes szövetkezeti rendszer – alulról felfelé – történő kialakításában (Simon 2003. 3). Jelenleg a Magyar Népfőiskolai Társaság országos tájékoztató programot valósít meg azzal a céllal, hogy segítse az önszerveződést a pályázati program megvalósulása során.⁵

3. A szociális szövetkezet gyakorlati alapjai (olasz alapok)

Míg Magyarországon a rendszerváltást követően megszüntették a Szövetkezeti Kutatóintézetet, addig a Romániai Magyar Közgazdász Társaság (RMKT) szövetkezeti kutatócsoportja 2003-ban jött létre azzal a céllal, hogy a szövetkezeti intézmény típusait, valamint erdélyi előzményeit és jelenbeli újraalakulásának körülményeit interdiszciplináris (jogi, közgazdasági, szociológiai, történelmi) megközelítésben feltárja és szakmai vitákra bocsássa tanulmányokban, munkamegbeszéléseken, workshopokon, konferenciákon (Somai 2003). Szövetkezetek számos különböző területen jelentek meg, Hunyadi Attila és a kutatócsoport többi tagjainak írásaiban ismeretekben gazdag irodalom tárul elénk. A hitelszövetkezetek, a német mezőgazdasági szövetkezetek, a francia ipari szövetkezetek, az angol fogyasztási szövetkezetek és az Európa-szerte sikeres egészségügyi szövetkezetek kivívták helyüket az alkotmányjogi alapokban is. A svájci Migros, az osztrák Raiffeisen vagy a Holland Rabo Bank gyakran emlegetett példái a kiválóságnak. Emellett Európa számos országában másfél évszázadnál is hosszabb ideje működnek töretlenül a szociális szövetkezetek mint elfogadott vállalkozási formák. Ez a vállalkozási

⁴ KSH adat forrás: A kis- és középvállalkozások helyzete 2005–2006, Éves jelentés GKM 167.

⁵ Bővebben a kommunikációs programról: <http://www.nepfoiskola.hu/szocsozov/>.

forma egybe tudja olvasztani a gazdasági hatékonyságot a szolidaritással, a technológiai fejlődést a munkahelyteremtéssel, a munkát a képzéssel és a rugalmasságot a helyi közösségekből építkező gyökeres jelenléttel. Kiemelkedő példát erre Olaszország szolgált, ahol a szociális szövetkezésnek komoly hagyományai és eredményei vannak, melyet az 1991-ben elfogadott törvény indított útjára.

Az olaszországi szociális szövetkezetek (Cooperative sociali) Magyarország számára is követendő példák lehetnek, mert kimutathatóan a leghatékonyabb módja az állami támogatások felhasználásának. Számos alkalommal bebizonyították, hogy ugyanakkora mértékű közpénz felhasználása esetén a szociális szövetkezet által nyújtott szolgáltatás sokkal több emberhez jutott el, mint bármely más formában működő nonprofit szervezet esetén. Bozaga és Santuari (2001) 10 évvel a törvény hatályba lépése után az alábbi táblázat formájában felsorolt pontokban foglalták össze a gyakorlati tapasztalataikat:

ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK
Korlátolt felelősségű jogi személy	A túl gyors növekedést nem követte a szervezeti struktúra
Helyi igényekre épülő, rugalmas szervezet	Túl sok állami feladatot vállalnak át, ami függőséghez vezet
Képesek jól képzett önkéntesek és altruisták bevonására	Sokan nem használnak önkénteseket és alacsony tartják az emberi erőforrást
Függetlenség, innovatív szolgáltatások	Helyi kapcsolatok csökkenése, visszacsatolás elmaradása

Forrás: Bozaga–Santuari 2001. 178.

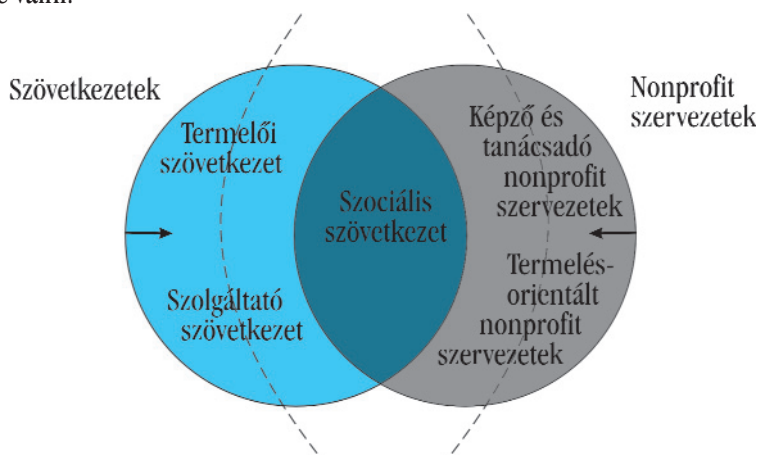
A szerzőpáros szerint a további adókedvezményeknek és gazdasági, politikai támogatásnak köszönhetően tovább nő a szociális szövetkezetek szerepe. Az olasz gyakorlat bizonyította, hogy nem lehetetlen szociális célú szövetkezetek létrehozása és működtetése a pusztán profitorientált gazdasági társaságok mellett, de fontos tapasztalat, hogy mind a vezetésszervezési, mind a vállalkozói kultúrát a megváltozott speciális igényekhez kell igazítani (Bozaga–Santuari 2001. 180).

Több mint egy évtizede működik sikeresen az első, szociális vállalkozáskutatásra alapított kutatóhálózat, az EMES⁶, mely megjelent tanulmányaiban részletesen foglalkozik a szociális szövetkezetek elméletével. Marthe Nyssens (2006) szerint a szociális szövetkezet, mint a szociális vállalkozás egy formája, hidat képez a hagyományos profitot termelő szövetkezetek és a karitatív nonprofit szervezetek között. Az általa betöltött szakadék egyben szá-

⁶ EMES European Research Network 1996-ban alapított kutatóhálózat, bővebben: www.emes.net.

mos probléma forrása, mert míg a hagyományos szövetkezet általában piaci alapon működik, addig az egyesületek nagyon gyenge gazdasági teljesítményt mutatnak. A két szféra közötti fontos különbség az is, hogy a szövetkezetek elsősorban a saját tagjaikat segítik, a nonprofit világ pedig a szélesebb közösség érdekeit próbálja szem előtt tartani.

Az alábbi ábrán látható találkozáspontban, az egyik oldalról közelítve a szociális szövetkezet sokkal nagyobb hangsúlyt helyez az üzleti kockázatra, mint egy támogatásokból élő nonprofit szervezet, míg a másik irányból haladva a szociális szövetkezet az érintettek szélesebb, diverzifikáltabb körét veszi figyelembe, mint a csak tagjainak felemelkedéséért működő tradicionális szövetkezetek. Az ábrán látható szaggatott vonal azt kívánja jelezni, hogy nem teljesen elhatárolható a terület szervezeti formák alapján, ugyanis egy hagyományos szövetkezet vagy nonprofit szervezet belső átalakulással és fejlődés által képes szociális szövetkezzé válni.

Forrás: Nyssens (2006. 8) adaptálta Defourney (2001. 22) ábráját

1. ábra. Szociális szövetkezetek, a szövetkezeti és a nonprofit szektor találkozáspontja

Összefoglalva: a szociális szövetkezet a szociális vállalkozás egy formája, mely a változó tőke és a nyitott tagság elvei alapján működő, jogi személyiséggel rendelkező szervezet. A szövetkezeti tag a feladat egészét vállaló szövetkezet aktív résztvevője; egyenlő joggal az egy tag – egy szavazat elvének megfelelően vesz részt a szövetkezet működését meghatározó döntésekben, a végrehajtás ellenőrzésében, vezetői megválasztásában. A szociális szövetkezetek autonóm testületek, vezető tisztségeit tagjaik töltik be.

Irodalomjegyzék

- Borzaga, C. – Santuari, A. 2001. Italy: from Traditional Co-operative to Innovative Social Enterprise, in Borzaga, C. – Defourny J. 2001. *The Emergence of Social Enterprise*. London, Routledge. 166–178.
- CECOP 2002. Szociális Szövetkezetek Európai Szövetsége: *A szociális gazdaság kibővítése*. Első európai konferencia a szociális gazdaságról Közép- és Kelet-Európában, Brüsszel.
- Csoba Judit – Frey Mária – G. Fekete Éva – Lévai Márta – Soltész Anikó 2007. *Szociális gazdaság kézikönyv*, OFA
- Defourny, J. 2001. From Third Sector to Social Enterprise, in Borzaga, C. – Defourny, J. 2001: *The Emergence of Social Enterprise*. London, Routledge. 1–28.
- Karácsony Mihály 2007. *Szövetkezz!* – A szociális szövetkezetek előtt álló lehetőségek. Konferencia-előadás OFA-ROP 2007.03.28.
- Low, M. B. – I. C. Macmillan 1988. Entrepreneurship: Past Research and Future Challenges. *Journal of Management* 14(2). 139–162.
- Nyssens, Marthe (ed.) 2006. *Social Enterprise*. London, Routledge
- Petheő Attila István 2005. *A Szociális vállalkozás definíciói*. NYME, Akadémia Kiadó, 215–219.
- Rifkin, Jeremy 1995. *The End of Work* – The Decline of the Global Labor Force and the Dawn of the Post-Market Era. New York, Tarcher/Putnam
- Schumpeter, J. A. 1961. *The Theory of Economic Development*. Cambridge MA, Harvard University Press. Magyarul: Schumpeter, J. A. 1980. *A gazdasági fejlődés elmélete*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó
- Soltész Anikó – Futó Péter – Hanty Kinga – Lányi Pál – Mihály András 2005. *A szociális gazdaság jelene és jövője Magyarországon*. Budapest, NFI
- Somai József 2003. Az RMKT szövetkezeti kutatócsoport vállalkozása. *Közgazdász Fórum*, 2003. VI. évf. 2. sz.
- Somai József (szerk.) 2007. *Szövetkezetek Erdélyben és Európában*. Kolozsvár, Romániai Magyar Közgazdász Társaság
- Szirmai Péter – Szomor Tamás 1999. *Üzleti terv, üzleti tervezés*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó
- SZNSZ 1995. A Szövetkezetek Nemzetközi Szövetségének állásfoglalása a szövetkezeti identitásról. *Szövetkezés*, 16. évf. 2. sz. 77–78.

Gazdasági szakírás (konferencia a *Közgazdász Fórum* tízéves működésének ünnepsége alkalmából)

CSOMAFÁY FERENC

Tízéves a Romániai Magyar Közgazdász Társaság (RMKT) szaklapja, a *Közgazdász Fórum*. Tíz év nem nagy idő, mondhatják egyesek, de mégis figyelmet érdemlő esemény, olyan körülmények között, amiben működni kénytelen. Ünnepi rendezvény keretében emlékeztek meg a *Közgazdász Fórum*ról, melyen neves közgazdászok, gazdasági folyóiratok főszerkesztői, szerkesztői, gazdasági újságírók elemezték a gazdasági szakújságírásban felvetődött sajátos problémákat. A fő kérdések egyike az volt, hogyan lehet megfelelni a szakírás igényeinek, a piaci követelményeknek, követve a világ-piacgazdaság főbb irányvonalait.

Colțea Tibor, az RMKT elnöke, az eseményt felvezető megnyitó beszédében abbeli örömet fejezte ki, hogy a *Közgazdász Fórum* megjelenésének 10. évét ünnepelik. Erdélyben a '89-es események utáni időszakban nagyon kevés gazdasági lap látott napvilágot, és sajnos nem nagyon tudták megőrizni hosszabb ideig a megjelenésüket. Ilyen szempontból a *Közgazdász Fórum* gazdasági szaklap kivételt képez, mert 10 éves folyamatos, megszakítás nélküli működést csak ő tud felmutatni.

A Romániában megjelenő magyar napilapok igyekeznek gazdasági tárgyú cikkeket közölni. A visszaemlékezésben szó volt a '90-es évek elején megjelenő *Pulzusról*, mely rövid idő alatt elvesztette olvasói támogatottságát, és ennek következtében megszűnt.

A *Fórum* az elmúlt tíz évben mind tartalmában, mind formájában kedvező változáson ment keresztül. Közben figyelemre méltó szakemberi gárdát tudott maga mögé állítani. Jelenleg a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Közgazdaság- és Gazdálkodástudományi Karának szakembereivel együtt működve jelenik meg a lap. Mára a B+ minősítést szerezte meg, ami azt jelenti, hogy a cikkek szerzőit a tudományos munkában pozitívan értékeli.

A hazai szaklapoknak, beleértve a román nyelven megjelenőket is, nagy problémát jelent a lap fenntartásához szükséges pénzügyi erőforrások megteremtése. Ilyen vonatkozásban jelentős előrelépés történt, mert a *Közgazdász Fórum* jelentős támogatottságban részesül. Az RMKT elnöke fontosnak tekinti azt a tényt, hogy a lap nemzetközi kapcsolatai érezhetően megerősödtek. Nem került meg a *Fórum* nehézségeinek felsorolását sem, ami a lap menedzselésével, terjesztésével kapcsolatos, valamint a fiatal szakírók kinevelésének fontosságát. Egyelőre nagyon nehezen tudják megoldani, hogy üzleti alapon valósuljon meg a lapterjesztés. A fiatal kutatókat arra szeretnék ösztönözni, hogy publikációikkal jobban bekapcsolódjanak a gazdasági szakirodalomba.

Az első előadó Hámori Balázs egyetemi tanszékvezető tanár volt a Budapesti Corvinus Egyetemről. *Gazdaság és erkölcs a közgazdasági elmélet nézőszögéből* című, nagy ívű előadásában azt a pszichológiai-szociológiai és gazdasági folyamatot elemezte, amely a gazdasági életben a bizalomra építve játszik szerepet. Rámutatott arra, hogyan alakul ki az etikus gazdasági vezetés, illetve hogy ennek milyen haszna van, milyen költségekkel jár. A közgazdaság alapkérdése: hol a jövedelem és mekkora a költség? Érvényesülnie kell a bizalomnak és a racionalitásnak. A bizalom mintha ellentmondana a piacgazdaság logikájának, mert személyes kapcsolatokra és a dolgok tárgyiasult kapcsolatára épül. Fontos szerepet játszik makro- és mikroszinten is. A „Miért fontos a stabil etikai háttér?” kérdésre azt válaszolja, hogy szerinte a modern gazdaságban azért jelentős, mert a partnerek ismeretlenek. Például Amerikából vásárolunk egy terméket, de a piac nehezen szűri ki az újonnan jötteket. A piacra történő belépési korlátok rugalmasabbak, a tranzakció kevésbé szabályozott. A nemzetgazdaságban vannak szabályok, melyek a nemzetközi porondon kevésbé átfoghatóak. Noha az ügyfelek a tranzakciók során szerződést kötnek, ezek a szerződések nem terjednek ki minden egyes részletre. Léteznek olyan mechanizmusok, amelyek kiszorítják a helytelen viselkedést. Idesorolható 1. a tranzakció technikai biztonságának növelése; 2. a nemzetközi magánjogi szabályok, társadalmi mechanizmus, továbbá a hosszú távon fennálló személyes kapcsolatok. Elemezte az új elemeket a bizalom építésében, valamint a vállalat társadalmi felelősségét. A kis- és középvállalatok esetében inkább beszélhetünk felelős etnikai megnyilvánulásról. A vállalat vezetése során a társadalmi és környezeti szempontokat kell figyelembe venni. Amint mondta, a vállalatok nemcsak termékeket állítanak elő, hanem kapcsolatokat is ápolnak; arra is rájöhetnek, hogy az etikus magatartás befektetést is jelent. Az üzleti etika, vállalati költség szempontjából kevésbé racionális döntéseket is kénytelen hozni. Az etikus vállalatvezetés költségekkel jár. Hosszú távon fontos összevetni az etikus és nem etikus cselekvés költségeit és hasznát. Amellett érvelt, hogy az etikus vállalatvezetésnek haszna van, mert jó képességű alkalmazottak dolgoznak a vállalatnál, s növekszik az alkalmazottaknak a vállalat iránti elkötelezettségük is. Ugyanakkor kialakul egy bizalmon alapuló kapcsolat a beszállítókkal és más partnerekkel szemben is. A vállalatvezetésnek ellenben figyelembe kell vennie a kulturális szabályokat és azokat meg kell értenie, emiatt kezelni kell a kulturális kommunikáció kérdését. A kultúrák közti különbség ismerete fontos eleme az üzleti cselekedetnek. Arra kell törekedni, hogy megértsük mások gondolatrendszerét.

Török Ádám akadémikus, budapesti egyetemi tanár, az *Acta Oeconomica* főszerkesztője „Küldetés vagy üzlet?” címmel tartotta meg előadását, melyben az angol nyelvű magyar

szakfolyóirat főszerkesztői tapasztalatait osztotta meg hallgatóságával. Felvázolta az *Acta Oeconomica* történetét, amely a múlt század hatvanas éveinek közepén jelent meg, alapítója a Magyar Tudományos Akadémia. Az 1990-es évek elején a folyóirat csúcson volt, ellenben később válságba került, mert a politikai hatásoktól sem mentes szaklap nem tudta az olvasók érdeklődését kielégíteni. Most a hallgatóság a C kategóriás folyóirattal ismerkedhet meg, amit világviszonylatban értékelnek. Megtudhattuk, melyek voltak azok a változások, amelyek bekövetkeztek a lap életében és ennek következtében miért jutott válságba, illetve hogy milyen válságmenedzselést valósítottak meg. Továbbá bemutatta, milyen eszközöket használtak a válság leküzdésére. Átalakították a lapszerkesztést, módosították a tematikát, ma főleg elméleti közgazdasági témákkal, a biznisz kérdésével foglalkoznak. (Azelőtt a reform kérdését helyezték előtérbe.) Igyekeznek új fiatal szerzőgárdát kialakítani, s figyelmük a pályázati pénzek megszerzésére irányul. Az eljövendő céljaik közül kiemelte a regionális vezető szerep megtartását. Publikálási lehetőséget szeretnének teremteni olyan szerzők számára, akik külföldön élnek, de nem rendelkeznek ilyen esélyekkel. Az előadást követő beszélgetésből is kiderült, hogy az erdélyi és Magyarországon megjelenő szaklapok között jelentős különbség van. A magyarországi szaklapok piaci követelmények elvei szerint működnek, ugyanakkor a lap belső munkatársai nem írhatnak szócikket, tanulmányokat a lapjukban, emellett pedig rendkívül szigorú a közlésre szánt cikkek értékelése is.

Szabó Katalin egyetemi tanár, a Budapesten megjelenő *Közgazdasági Szemle* főszerkesztője, „Kapuőrök vagy katalizátorok” című előadásában felvetette a kérdést, mit lehet hasznosítani a *Közgazdasági Szemle* két évtizedes szerkesztői tapasztalataiból, majd bemutatta a lap történetét, fejlődési szakaszait, funkcióinak változását. A rendkívül széles palettájú lap makroökonómia, nemzetközi gazdaság, gazdasági rendszerek stb. kérdéseivel foglalkozik, s egyik legjelentősebb feladatáknak azt jelöli meg, hogy tudományos munkába foglalt eredményeket terjesszen, illetve a tudományos innovációkat elősegítse. Ez a katalizációs szerepe abban is megmutatkozik, hogy kineveli a szerzőket és ösztönzi a tudományos vitát. A gazdasági életben bekövetkezett változások azt eredményezték, hogy módosult a lap funkciója, és a katalizátor funkció helyett a kapuőr funkció került előtérbe. Betekintést nyerhettünk a lap elkészítési műhelymunkájába is, ahol a szakmai igényesség, következetesség, a nemzetközi tudományos normákhoz való igazodás érvényesül, emellett pedig a publikáció szelekciója is, melyeket tudományos normák határoznak meg. Kiemelte a kapuőr dominanciájának azt a következményét, hogy az olvasói érdeklődés, valamint a tudományos trendek között diszkrépancia keletkezik. Egyes esetekben az originalitás és a mélység háttérbe szorul. A *Közgazdasági Szemle*ben közölt cikkek közül kiszorították az esszé jellegű írá-

sokat. Számunkra tanulságos, hogyan lehet a gazdasági szakírásban az új feltételeknek megfelelően, nemcsak tartalmi, hanem szerkesztési szempontból is változásokat elérni.

Vincze Mária egyetemi tanár, kari dékánhelyettes, „Oktatás és kutatás a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Közgazdaság- és Gazdálkodástudomány Karának magyar nyelvű tagozatán” című előadásában a létező helyzetet foglalta össze rendkívül tömören, melyből kitűntek azok az igyekezetek, amik az oktatás minél performansabbá tevését célozták meg. Patikamérlegszerű összefoglalója arra engedett következtetni, hogy az a nagyon kevés oktató, akik ott állnak a vártán, mindent megtesznek azért, hogy az oktatás és a tanárutód-nevelés minél eredményesebb legyen. Amint mondta: a nagy álmok közé tartozott, hogy a Babeş–Bolyai Tudományegyetemen a magyar nyelvű gazdasági képzést beindítsák. A megtörtént tények fellevenítésével mutatta be azt a bonyolult folyamatot, melynek eredménye a magyar nyelvű gazdasági képzés elindítása, megvalósítása lett. Az egyetem közgazdasági karán annak idején óriási volt az ellenállás a magyar nyelvű közgazdasági képzéssel szemben. Ezt nehezítette az a tény, hogy rendkívül kevés számú magyar nyelvű oktató volt. Politikai és közéleti nyomásra az egyetem felső vezetősége 2000–2001-ben magyar nyelvű felvételi vizsgát hirdetett közgazdasági karon. Ennek következtében beindulhatott a felsőfokú magyar nyelvű közgazdasági képzés a Babeş–Bolyai Tudományegyetemen. Jelenleg 68 tantárgyat tanítanak. Növekedett a főállásban levő, magyar nyelven tanító tanárok száma, ugyanakkor magyarországi egyetemekről is meg tudnak hívni vendégoktatókat. 2004-ben végzett az első évfolyam, és 2007–2008-ban már három magyar nyelvű mesterkurzusra lehet jelentkezni. Az egyetem magyar gazdasági tagozatán több mint 1200 diák tanul. Jelentős kutatótevékenységet fejtenek ki, 22 projektben vesznek részt. A meg nem valósított célok között a leginkább az fáj, hogy nem sikerült létrehozni a magyar tanszéket. Befejezésül kihangsúlyozta: a kérdések felvetésétől nem kell félni. A BBTE magyar tagozatain jelenleg több mint 7200 diákot tartanak számon. Ők az egyetem teljes diáklétszámának 27 százalékát teszik ki.

Karácsonyi Zsigmond, a MÚRE ügyvezető elnöke, „Szakújságíró-sírató –Lépéshátrányban az erdélyi magyar napilapok gazdasági rovatai” című vizsgálódásában kiemelte a sajtó szerepét, ami a pontos, hiteles tájékoztatásban, az időben történő információátadásban, a véleményformálásban, a döntéshozatal elősegítésében nyilvánul meg. A magyar nyelvű gazdasági lap versenyhelyzetben van a román nyelven nyomtatott sajtóval, a napilapok gazdasági rovataival, a gazdasági tévé csatornáival, például a *Money Channel*lel. Az előadó elmondja, milyen lépéshátrányban vannak az erdélyi magyar lapok gazdasági rovatai. A Romániában megjelenő magyar nyelvű sajtó napi témája rendkívül széleskörű: hírek, tudósítások, interjúk, sajtótájékoztatókról információk bemutatása, gazdasági PR-

anyagok jelennek meg rendszeresen, viszont hiányzik a mélyenszántó gazdasági elemzés. Pedig ez nagyon fontos lenne, hogy bizonyos problémát több szempontból közelítsenek meg, ilyen például a Caritas nevű pilótajáték elemzése, a valutaspekuláció vagy a visszakapott telkek, ingatlanok elherdálásának problémája. Nyilván felvetődik a kérdés, miért lehetezett ez a helyzet. Kissé kesernyés százízzel két okkal magyarázza. A mai magyar médiába gyengén felkészült egyének kerülnek be, akik közül sokan a legelemibb sajtóetikával sincsenek tisztában. Képzettségükre jellemző, hogy inkább humán, mint gazdasági jellegű az irányultságuk. Az alap- és továbbképzésben leadott dolgozatok közül nagyon kevés gazdasági témájú tanulmány létezik. A másik komoly problémát a lapok finanszírozási nehézségei képezik. Bár a gazdasági közírásról értekeznek a konferencián, kevés számú gazdasági újságíró volt jelen.

Somai József, az RMKT tiszteletbeli elnöke, a *Közgazdász Fórum* alapító főszerkesztője, a „Tízéves a Közgazdász Fórum” című értekező esszéjében kiemelte, milyen nehézségekbe ütközik a gazdasági újságírás Erdélyben. Elsősorban a gazdasági szakírókat hiányolta, közülük is a középgeneráció szakíró csoportját, amely valójában alaposabb gazdasági kultúrával rendelkezik. A 89 előtti időszak tönkretette magát a szakmát is és a szaknyelvet is, hogy utóbb kiderüljön, mekkora a közgazdászainkat érintő nagy tudás-szakadék. Negyvenéves szellemi nyomor következtében a romániai magyar közgazdászok középgenerációja volt a legvesztesebb, az anyanyelvet teljes értékkel ma sem igen tudja használni, mert hiányos a magyar szakmai szóhasználatuk. Nem mernek magyar nyelven írni, s aki mégis írna, az keservesen küszködik és inkább felhagy vele. Észrevétlenül szakmai kisebbségi érzés uralkodik el ezeknek a közgazdászoknak a tudatában. A nagyon nehezen behozható lemaradáson csak enyhíteni lehet, gyorsan megoldani viszont nem, erre csak egy új generáció lesz képes. Ez nem jelenti a középgeneráció lebecsülését vagy elmarasztalását, mert a zöme valójában igen jól felkészült gazdaságtchnológiai szinten, s többen igen előkelő szakmai pozícióban dolgoznak, értékes, gazdag ismeretekkel rendelkeznek, de a hatalmas gyakorlati és szellemi tudásuk a magyar szaknyelv ismeretének hiányában alig használható a szakírásban. Ez pedig nagy szellemi veszteségünk. Itt utalok Péntek János harmadik nyelvpolitikai tételére, mely szerint akarat kell a nyelvhasználatra. Tulajdonképpen ott vannak az értékeink is, hiszen kiváló szakemberek vannak bankokban, vállalkozásoknál, valamint erdélyi vállalkozási intézményeknél, akik nagy tapasztalattal rendelkeznek, amit kamatoztatni tudnának az újságírásban. Ha nem rendelkezünk anyanyelvi gazdasági kultúrával, ez töredékes tudatot eredményez. A gazdaság fejlődése a magyar gazdasági szakmai nyelv kialakulását, fejlőd-

dését is eredményezte, ami fontos elemévé válhat a helyes gazdasági döntéseknek. Biztató eredmény a fiatalok részvétele a *Közgazdász Fórum* megírásában. Statisztikai adatok tükrözik, számuk 50 százalék körül van.

A konferencián felvetődött a kérdés, hogy a fiatalok miért írnak inkább angol nyelven gazdasági cikket, tanulmányokat, mint magyarul. A *Közgazdász Fórum* fontos szerepet tölt be a romániai magyar szakmai nyelv ápolásában.

Ezzel szemben az Erdélyben megjelenő szaklapok pályázati támogatásból élnek, tehát nem érvényesül az üzleti alapon történő lapterjesztés. Ezért leginkább a társasághoz tartozó munkatársak publikáltak, és csak az utóbbi években vontak be több úgynevezett külsőket a publikálásba, s a közlésre szánt cikkek elbírálása sem volt annyira igényes.

Amint a beszélgetésből kiderült, a *Közgazdász Fórum*ban 2006-ban a szerzőknek több mint fele a Babes–Bolyai Tudományegyetem hallgatói, doktorandusai közül kerülnek ki, ami reményt jelent a jövőben. Talán a gazdasági újságírás iránt való érdeklődés felerősödik a fiatal kutatóknál.

Az ünnepi konferencia folytatásaként két díjat osztott ki a Közgazdász Társaság elnöke: (1) a *Közgazdász Fórum* tevékenységére serkentő, 2007-ben a lapban megjelenő legjobb tanulmány 35 éven aluli szerzőjének, (2) az Év Romániai Magyar Közgazdásza címet és a dr. Kerekes Jenő-díjat.

1. Az év legjobb tanulmány szerzőjének díját Nagy Bálint Zsolt nyerte el, aki elismerő diplomát kapott és pénzjutalomban részesült az „Új irányvonal a gazdasági elméletben: viselkedés-gazdaságtan” című tanulmányáért (*Közgazdász Fórum*, 2007, X. évfolyam 7. szám).

Az Év Romániai Magyar Közgazdásza címet jelentő diplomát és az ezzel járó Kerekes Jenő-díjat a kuratórium elnökétől Somai József vehette át, aki kiemelkedő eredményeket ért el az elmúlt évben az RMKT tevékenységében és működésében, részt vett a rendezvényein, számos szakmai előadást tartott, több tanulmányt és egy kötetet publikált, gazdag közéleti tevékenységet tudhat magáénak a civil és gazdasági szférában. A díjazott elismerő diplomában, Kerekes Jenő-éremdíjban és pénzjutalomban részesült.

Európai nyitás a szociális szövetkezetek megalakulására és működtetésére (tájékoztató)

SOMAI JÓZSEF

2008. január 18-án Szentendrén (Magyarország) a Budapesti Magyar Népfőiskolai Szövetség „A közösségi fejlődés új lehetőségei” címmel konferenciát szervezett a szociális szövetkezetek népszerűsítésére. Neves előadók ismertették a szociális szövetkezetek lehetséges társadalmi szerepét, az elvárásokat és lehetőségeket.

Ismertetés hangzott el az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány és a Szociális és Munkaügyi Minisztérium közötti megállapodásról a szociális szövetkezetek létrehozása és működtetése érdekében és az ehhez a programhoz kötődő támogatási alapokról. A támogatási program elsődleges célkitűzése, hogy Magyarországon olyan szociális szövetkezetek alakuljanak, illetve olyan, már bejegyzett szociális szövetkezetek kezdjék el vagy fejlesszék tovább tevékenységüket, amelyek a munkanélküli, illetőleg szociálisan hátrányos helyzetben levő emberek számára munkafeltételeket teremtenek és közösségi alapjukból különféle kulturális, oktatási, szociális és egészségügyi szükségletek kielégítésének elősegítésével tagjaik szociális helyzetének javítását segítik elő.

A szociális szövetkezet olyan szövetkezet, amelynek célja a munkanélküli, illetőleg szociálisan hátrányos helyzetben lévő tagjai számára munkafeltételek teremtése, valamint szociális helyzetük javításának egyéb módon történő elősegítése kell legyen.

Tudott tény, hogy egy közösség előtt gyakran állnak olyan feladatok, melyeket az érintettek tudnak leghatékonyabban megoldani. A szociális szövetkezetek ezeknek a kihívásoknak egy lehetséges intézményi keretet teremtenek, melyeket a szabályozás szerint csak természetes személyek alakíthatnak. Ez a speciális szervezeti forma magában hordozza a szociális gazdaság jellemző alapértékeit, s olyan igények, szükségletek kielégítésére törekszik, amelyeknek a magántőkésék és a közzállalatok szektorában létjogosultsága nincs, vagy erősen korlátozott az érvényesülésük. Az ilyen szövetkezetek lehetővé teszik, hogy olyan személyek is létrehozzanak és működtessenek szövetkezeteket, akik egyébként nem férhetnének hozzá a munkaerőpiachoz. Ezek a szövetkezetek képesek lehetnek hatékonyan integrálni a kirekesztett csoportokat a munkából és a társadalomból, munkahelyeket teremthetnek, fenntartható és szolidaritásra alapozott növekedést ösztönözhetnek.

A szociális szövetkezetek fogalma új keletű Európában is, Romániában pedig teljesen ismeretlen. A szövetkezetek az elmúlt több mint 150 év termékei, de ezek elsősorban a termelés, a fogyasztás és a szolgáltatások terén jöttek létre. A különféle (beszerző és értékesítő,

hitel-, lakás-, fogyasztási stb. szövetkezetek) ma is komoly gazdasági súlyt képviselnek a világon Japántól Dél-Amerikáig, Észak-Amerikától Nyugat-Európáig. A szociális szövetkezetek viszont, mint a szövetkezés új formája, a társadalmi kihívásokra adandó válaszok részeként születtek meg, elsősorban a dél-európai és mediterrán országokban (Olaszország, Spanyolország, Franciaország), de Dél-Amerikában, sőt Japánban is. Ezek leginkább három fő célcsoportot céloztak meg: (1) a munkanélkülieket; (2) a fogyatékosokat; (3) az időseket és fiatalokat.

Nemzetközi szinten több, munkanélküliek részére munkahelyek teremtése érdekében működő szociális szövetkezetre látunk példát:

– Japánban az állami tulajdonban lévő épületek (iskolák, minisztériumok) takarítását bízták tartós munkanélküliekből álló szociális szövetkezetekre. Ezek a szerveződések pár év alatt önfenntartóvá váltak, és az állami szektor intézményeinek nyújtott szolgáltatásokon felül további megbízásokat vállaltak.

– Olaszországban igen sok szemléletes példát találunk a szociális szövetkezetek működtetésére, egy ilyen terület az idősek gondozása. A helyi önkormányzatok szociális szövetkezetek létesítésével válaszoltak az elöregedő társadalom problémájára. Ezzel munkahelyeket is teremtettek, főleg a fiatalabb generációk részére. A szövetkezet tagjai otthonukban keresik fel az időseket, bevásárolnak számukra, kitakarítanak, s egyéb kisebb munkákat végeznek el. Ez a magyarországi és erdélyi falugondnoki szerep analógiája. Másik olasz példa az óvodai elhelyezés. Ott is előfordul, hogy nem minden gyermeknek sikerül elhelyezést biztosítani a közóvodákban, ilyenkor összeáll 7–8 anya, akinek nagyjából azonos korú gyermeke van, s az egyik vállalja (természetesen adott feltételek megléte mellett), hogy saját otthonában gondoskodik a többi gyermekről is, míg azok szülei dolgoznak. (Ezek a nálunk is létező családi napközök analógiái.)

– Úgyszintén Franciaországban is a szociális szövetkezetek elsősorban egészségügyi ellátásra, idősek gondozására, munkahelyek teremtésére koncentrálnak.

Több európai uniós tagországban számos sikeres (és viszonylag nem költséges) kezdeményezés, amely a különösen hátrányos helyzetű csoportok foglalkoztatása színvonalának emelésére irányult, felhasználta a szövetkezetek és a szociális gazdaság bevonására tett javaslatokat. A munkaerő-piaci intézményeket az európai intézmények a jövőben arra ösztönzik, hogy a foglalkoztatási problémákra szövetkezeti megoldásokat dolgozzanak ki, a jó gyakorlat további elterjesztése által.

Egyes tagországokban léteznek a szociális vállalatokat szabályozó külön jogszabályok. Ezeket különösen azokban az országokban alkották meg, amelyekben a kereskedelmi te-

vékenységet végző egyesületekre korlátozások vannak érvényben. Olaszországban a Szociális szövetkezetekről szóló törvény, Belgiumban a Société    But Sociale (vagy Société Coop  rative    But Sociale), Portugáliában   s Görögországban a Korlátolt Felelősségű Szociális Szövetkezetek, Franciaországban a Société Coop  rative d'Int  ret Collectif (SCIC), Magyarországon a **2006.   vi X. törvény** a szövetkezetekről szabályozások működnek. Ezeknek az új jogi kereteknek a célkitűzése, hogy bátorítsák a szociális és jóléti szolgáltatások nyújtását, megn  velj  k a nők részvételét a munkaerőpiacon, miközben különfele r  sztulajdonosokat (munkásokat, önkéntes munkásokat, célcsoportokat és helyhatóságokat) is bevonnak a termel  folyamatba. Ezeknek a szövetkezeteknek a növekedése és teljesítménye igen biztato. Sok ilyen szociális szövetkezet tevekenykedik a munkaerő-intenzív szociális szolgáltatási szektorokban.

Annak ellenére, hogy a szövetkezetek potenciálisan hozzájárulnak szociális és foglalkoztatási célok eléréséhez, nem tekinthetők csupán (az állam által támogatott) munkaerőpiaci eszközöknek. A szövetkezetek Európa-szerte a vállalkozások egyik olyan típusát képviselik, amelyek azonos feltételek mellett versenyképesek más vállalkozásokkal.

Jelenleg a munkaerő-foglalkoztatottság szintjén az Európa Un   szociális gazdasága 10%-ot tesz ki. Az eddigi eredmények szerint három típusú országcsoportot különböztethetünk meg: (1) országok, melyeknek a szociális gazdaság elve elfogadásának szintje magas, mint Franciaország, Spanyolország, Olaszország, Portugália, Belgium, Írország   s Svédország, (2) országok, melyeknek a szociális gazdaság elve elfogadásának szintje közepes, mint Ciprus, Dánia, Finnország, Görögország, Luxemburg, Lettország, Málta, Lengyelország   s Anglia, (3) országok, melyeknek a szociális gazdaság elve elfogadásának szintje m  g alacsony, mint Ausztria, Csehország, Észtország, Németország, Magyarország, Litvánia   s Szlovénia. Bulgária   s Rom  nia semmilyen kategoriába nem került be. Romániában m  g várat magára a szociális szövetkezetek megalakulásának és működésének elvi elfogadása és hivatalos szabályozása.

A nemzetközi példákból az látszik, hogy a szociális szövetkezetek egyik bázisát a közhasznú, valamint közcélú munka biztosításában való közreműködés képezheti. Mindezek azonban csak lehetséges példái annak a számos működési t  rletnek és gazdálkodási/termelési/szolgáltatási tevekenys  gnek, amelynek legkedvezőbb szervezeti formája a szociális szövetkezet lehet.

Dicséretet és elismerést érdemel Nagy Júlia és munkacsoportja,   k a Magyar Népfőiskolai Szövetség, konkrétabban a Budapest Környéki Népfőiskolai Szövetség színeiben ezzel a konferenciával és a tervezettekkel lehetséget teremtenek a szociális szövetkezetek szerepének,

szükségességének és fontosságának megismerésére, és utat nyitnak a szövetkezetek nagy családjának bővülése keretében azok mielőbbi megalakulásának.

(Az RMKT képviselőjében, meghívottként, részt vett a konferencián Somai József, a társaság tiszteletbeli elnöke. Olvasóink bővebb információkat találnak a szociális szövetkezetekről lapunk e számában a 41–48. oldalakon, Petheő Attila István írásában, a *Szociális szövetkezet, avagy visszatérés a gyökerekhez* cím alatt).

Újdonságok a gazdasági és pénzügyi jogszabályozásban LVI. rész

PÁSZTOR CSABA

A *Hivatalos Közlöny* I. részének 2007/761–2007/867. számaiban megjelent gazdasági, pénzügyi újdonságok a következő témaköröket ölelik fel:

1. adózás, adóbevallás;
2. állóeszközök amortizációja, felértékelése;
3. munkabérszerződések, munkabérre befizetendő összegek;
4. vám, áfa, luxusadó, pénzmosás, nyereségadó;
5. privatizáció, kedvezmények kis- és középvállalatok részére, mezőgazdasági pénzki-egyenlítések, tőzsdépiaci normák;
6. pénzügyi auditálás, könyvvizsgálás;
7. nyugdíjak, ösztöndíjak;
8. könyvviteli normák, hitelszövetkezetek működése;
9. ingatlanok és földterületek visszaigénylése, tűzoltósági kötelezettségek, fiskális kasz-szagép használata;
10. külföldi utazás, helységnevek, fogyasztóvédelem, kereskedelmi társaságok bejegyzése.

1.1. A 2007/348-as sz. törvény (2007/840-es sz. H. K.) jóváhagyja a 2007/76-os sz. sürgősségi kormányrendeletet, tartalmazván a szociális hozzájárulások nyilvántartására és kifizetésére alkalmazandó módszertani normákat.

1.2. A fiskális adóügynökség elnökének a 2007/2310-es sz. rendelete (2007/858-ös sz. H. K.) a kereskedelmi társaságok és külföldi természetes vagy jogi személyek között létrejött szerződéseknek az adóügyi igazgatóságokhoz való leadását írja elő.

1.3. A gazdasági és pénzügyminiszter 2007/2296-os sz. rendelete megváltoztatja a 2007/262-es sz. rendeletet (2007/864-es sz. H. K.) a kereskedelmi társaságok adók és hozzájárulások vektorának nyilvántartását (010-es sz. típusnyomtatvány) illetően, valamint tartalmazza a kereskedelmi társaságok másodlagos tevékenységi központjainak a bejelentésére vonatkozó típusnyomtatványt.

1.4. A gazdasági és pénzügyminiszter 2007/2293-as sz. rendelete (2007/866-os sz. H. K.) a munkabérre kivetett adó 210-es sz. fiskális típusnyomtatványát tartalmazza.

3.1. Az országos egészségügyi biztosító 2007/905-ös sz. rendelete (2007/802-es sz. H. K.) az egészségügyi hozzájárulások visszafizetését írja elő, túlfizetés vagy hibás befizetés esetében.

A gazdasági és pénzügyminiszter 2007/1823-as sz. rendelete (2007/770-es sz. H. K.) az áfa alkalmazására vonatkozó egyszerűsített módszertani normákat tartalmazza, amelyeket az EU-s tagországokban kell alkalmazni, felhasználva a „háromszög-modelleket” az állóeszközök s áruk visszaszállítása esetén, valamint a garanciában történő javításoknál. A normák több eset elemzési eljárását is tartalmazzák.

A 2007/306-os sz. törvény (2007/784-es sz. H. K.) megváltoztatja a 2002/656-os. sz. törvényt a pénzmosást illetően.

A gazdasági és pénzügyminiszter 2007/1857-es sz. rendelete (2007/785-ös sz. H. K.) jóváhagyja az áfa-visszaigénylés esetén alkalmazandó módszertani normákat.

A fiskális adóügynökség országos elnökének 2007/2250-es sz. rendelete (2007/834-es sz. H. K.) engedélyezi az áfa visszafizetésére vonatkozó módszertani normákat a 2003/571-es sz. adótörvény VI-os sz. része alapján.

5.1. Az igazságügyi miniszter 2007/2722/C. sz. rendelete (2007/776-os sz. H. K.) jóváhagyja a kereskedelmi társaságok nyilvántartásba vételét szolgáló nyilatkozatok modelljeit, amelyeket saját felelősségre kell kitölteni és benyújtani.

A 2007/139-es sz. sürgősségi kormányrendelet (2007/844-es sz. H. K.) kibővíti a 2004/346-os sz. törvényt, ösztönözvén a kis- és középvállalatok létesítését és működését.

A 2007/351-es sz. törvény (2007/859-es sz. H. K.) megváltoztatja az országos programba foglalt magánlakás-építkezésre előírt kedvezményeket.

6.1. A pénzügyi auditorok testületének 2007/100-as sz. határozata (2007/798-as sz. H. K.) megváltoztatja a vezetőtanács 2007/82-es sz. határozatának 29-es sz. cikkelyét az auditorok tevékenységének minőségi ellenőrzését illetően.

6.2. A 2007/352-es sz. törvény (2007/842-es sz. H. K.) jóváhagyja a 2007/53-as sz. sürgősségi kormányrendeletet, megváltoztatván a 2001/71-es sz. kormányrendeletet az adószakértők tevékenységének megszervezését és működését illetően.

7.1. A munkaügyi, család- és esélyegyenlőségi minisztérium 2007/1026-os sz. rendelete (2007/850-es sz. H. K.) megváltoztatja a 2004/407-es sz. rendeletet, így a nyugdíjszámításhoz a nappali tagozaton végzett egyetemi évek igazolását 2009.01.01-ig lehet benyújtani.

8.1. A gazdasági és pénzügyminiszter 2007/1969-es sz. (2007/846-os sz. H. K.) rendelete jóváhagyja a nonprofit jellegű tevékenységgel foglalkozó jogi személyek új könyvviteli szabályozását, amely a 2007/846/bisz H. K.-ben jelent meg.

9.1. A 2007/340-es törvény (2007/846-os sz. H. K.) megváltoztatja a földalap visszaszolgáltatására vonatkozó 1991/18-as sz. törvény 92-es sz. cikkelyének 6-os alpontját, a 4-es sz.cikkelye alapján kedvezményekben részesülnek azok a 40 év alatti tulajdonosok, akik 500 négyzetméternyi területet mezőgazdasági célra fognak építeni.

10.1. A környezeti és fenntartható fejlesztési miniszter 2007/1798-as sz. rendelete (2007/808-as sz. H. K.) a környezeti engedélyek kibocsátására vonatkozó módszertani normákat tartalmazza.

10.2. A 2007/335-ös sz. törvény (2007/836-os sz. H. K.) tartalmazza a romániai kereskedelmi kamarák jogszabályozását.

Fontosabb gazdasági események

A Román Nemzeti Bank Igazgatótanácsa ez évi első ülésén a monetáris kamatot 7,5%-ról 50 bázisponttal, azaz 8,0%-ra emelte. A Jegybank Igazgatótanácsának következő gyűlése február 4-én lesz, amikor a monetáris kamat alakításával egy időben a Tanács a negyedévi inflációs ráta alakulásáról is jelentést ad.

A román és magyar állampolgárságú munkavállalók számára január 1-től Magyarország könnyítéseket hozott. A dolgozóknak csak szakképesítést nem igénylő foglalkozásokra kell munkavállalási engedélyt kénniük. A szakképesítést nem igénylő foglalkozások közül is 25-re, melyek külön listán szerepelnek, automatikusan megadják a munkavállalási engedélyt.

Brüsszel 224 millió euróval támogatja Románia és Magyarország határmenti együttműködését, amely a program keretében a 2007–2013 közötti időszakra szól. A régiófejlesztés hétévi összköltségéhez a két ország hozzájárulása kb. 51 millió euró kell legyen.

A szatmárnémeti ipari parkban 2007 decemberében avatták fel a Quelle legnagyobb romániai logisztikai központját. Az eseményen Ilyés Gyula, Szatmárnémeti polgármestere is jelen volt. Az esemény központjában Cătălin Botezatu divattervező exkluzív divatbemutatót tartott, melyen divatos, vonzó és sajátosan megfogalmazott ruhakölteményeit mutatták be.

A sepsiszentgyörgyi Olt textilgyár igazgatója, Vlastimir Isakovics azt állítja, a gyár tevékenységének csökkentéséről döntöttek a kínai piac miatt. Az Olt textilgyár 665 alkalmazottja közül több mint 170-et elbocsátottak munkahelyéről. Kelemen Tibor, a Kovászna Megyei Munkaerő-elosztó Ügynökség vezetője kijelentette: A gyár vezetősége szerint a döntés fő oka az volt, hogy a gyár szövő-, illetve fonórészlege nem hajt hasznot. Kelemen szerint a 173 elbocsátott munkás közül 70 nem volt termelékeny, a többi pedig a két említett részlegen dolgozott. Ezért bontották fel a textilgyári alkalmazottak munkaviszonyát. György Ervin Kovászna megyei prefektus egy sajtótájékoztatón kijelentette, súlyos társadalmi problémával állnak szembe.

Kovászna megyében a kis- és középvállalkozók tájékoztatása érdekében a megyei tanács kezdeményezésére Információs Karavánt indítottak Csíkszeredában a Megyeházán és Tusnádfürdőn a Panoráma Panzióban. Ez alkalommal is bebizonyosodott az a tény, hogy igény van az

információ közvetlen átadására. Nagy volt az érdeklődés a Csomád-Bálványos Kistérség által értesített vidéki vállalkozók részéről is, hisz köztudott, vidékre később érkeznek az információk, mint például a megyeközpontba. A szervezők úgy ítélik meg, ez az időszak alkalmas arra, hogy a kis- és középvállalkozások látványosan fejlődjenek, igénybe véve az uniós és kormányzati programok nyújtotta támogatásokat. Erre próbálnak rámutatni a Karaván szervezői, és a vállalkozókön biztosítják a jelen lévő vállalkozókat a jövőbeni hasonló együttműködésükről.

Nemzetközi gazdasági intézmények előrejelzései szent mérséklődnek azok a félelmek, amelyek megbénították a hitelpiacokat. A jelzések szerint 2008-ban a dollár sokkal stabiler lesz, mint a 2007-es évben. Az amerikai jegybank tovább folytatja kamatcsökkentő politikáját, ami mérsékli a recesszió kialakulásának kockázatát az Amerikai Egyesült Államokban. A nemesfémek 2007-ben 28 éves csúcst döntöttek: unciánként 545,40 dolláron jegyezték. Az elmúlt évben az emelkedés 25 százalékkal növekedett.

Kialakult a kolozsvári Mátyás szoborcsoport restaurálásának terve. Az Utilitas vállalat és a Part of Art Alapítvány elkészítette a restaurálási költségvetést, amely első fázisban több mint 4 millió lej. A kolozsvári Helyi Tanács 2007. december 16-án megtartott városi tanácsi ülésén a Mátyás szoborcsoport restaurálására szükséges pénz kiutalásáról kedvezően szavazott. A kolozsvári Mátyás-szobor restaurálásában a magyar kormány is érdekelt. Dr. Schneider Márta, a Magyar Oktatási és Kulturális Minisztérium kulturális szakállamtitkára augusztusban tárgyalt ez ügyben Emil Boc polgármesterrel. Mint ismeretes, a tavalyi román–magyar közös kormányülésen elfogadtak egy határozatot, mely szerint közösen fogják felújítani a Mátyás-szobrot.

Kolozs megyében két községben, Magyarszentpálon és Magyarszováton Somodi Zoltán, a Távközlési és Informatikai Minisztérium államtitkára, a Tudásalapú Gazdaság Program keretén belül átadta hivatalosan a Helyi Elektronikus Hálózatot. A Tudásalapú Gazdaság Program a Távközlési és Informatikai Minisztérium legnagyobb informatizálási programja, 255 település vesz részt benne, ebből tíz Kolozs megyei. A programban olyan községek és városok vesznek részt, amelyeknek a lakossága nem haladja meg a 30 000-et. A program a 2007–2010 közötti időszakban 255 községben nemcsak az infrastruktúrát biztosítja, hanem elektronikus szolgáltatásokat tesz lehetővé, amelyet a közigazgatási intézmények és vállalkozók is használhatnak, ugyanakkor a projekt széleskörű oktatási tevékenységeket is finanszíroz.

A Iulius Group december elején Kolozsváron nyitotta meg második plázáját, amely a TriGránit első romániai beruházásaként idén októberben megnyitott Polus Center vetélytársaként működik majd a helyi kereskedelmi piacon. A 75 millió euró beruházásból megépített pláza, amely Románia egyik legnagyobb ilyen jellegű létesítménye, százötven üzletet, tíz mozit, tizenöt gyorséttermet, három vendéglőt, úszómedencét, hegymászófalat, az Auchan hipermarketet és egy öteemeletes irodarészleget foglal magába. A 143 ezer négyzetméteren elterülő létesítmény több mint 2000 férőhelyes alagsori és tetőtéri parkolóval is rendelkezik. Bár decemberben nyitották meg, az építkezés végső befejezése tulajdonképpen csak 2009-re várható.

Nem egészen két hétre rá, december 21-én avatták fel Kolozsváron a Real üzlethálózat 16. romániai egységét. A szupermarket 23 millió eurós beruházásból épült fel, 21 144 négyzetméteren. Az eladási területet 2500 négyzetméter képezi. 38 pénztár szolgálja a zökkenőmentes fizetési lehetőségeket. A műépítésszerűen rendkívül modern építménynek figyelemre méltó föld alatti parkolási lehetőségei vannak. A kínált áruk 72 százaléka élelmiszeripari termék. Forgalmazási termékeik száma több mint 40 ezer. Nagy hangsúlyt fektetnek a friss zöldségekre és a hazai (320 fajta) és külföldi (160 fajta) borok minőségére.

Kolozs megye decemberben megtudhatta, hogy a központi kormányzati szervek a már kiutalt megyei költségvetést még 2 millió új (RON) lejjel megtoldották. Az örömben úröm, hogy ugyanekkor például Olt megye bukszája 30 millióval, Teleorman 29 millióval, Arges 27 millióval lett gazdagabb. Egyébként az említett megyék közül mindenik a Kárpátok külső határán terül el.

Amikor Kolozsváron ünnepélyes keretek között megnyitották az első Iulius Mall Kereskedelmi Központot, jelen volt az ünnepélyes aktuson a Kolozsvári Nemzeti Operaház vezérigazgatója-rendezője, Rares Trifan is, akiről köztudott, hogy zenei felkészültsége mellett még menedzsmenti felkészültséggel is rendelkezik. Vele folytatott beszélgetésünk alkalmával kérdezte tőlem, mi a véleményem azzal a tervével kapcsolatban, hogy ebbe a pragmatikus környezetbe elhozza a Kolozsvári Nemzeti Operát. Kitűnő ötletnek tartottam, már csak azért is, mert szokatlansága miatt biztos sikert láttam az ügy mögött. Beszélgetésünk óta nem telt el két hét, és értesítettek arról, hogy a Kolozsvári Nemzeti Opera szólistái, zenekara és kórusa Horváth József karmester vezényletével lép fel szombat és vasárnap este a Iulius Mall bevásárlóközpontban.

Polgári foglalkozású ember azt gondolhatná, hogy ez az időpont nem éppen megfelelő arra, hogy a művészetet merkantilikus körülmények között tálalják. Erre a gondolatsorra cáfolt rá a való élet. Pilinkézett a hó a város felett, de ez és a korai sötétedés nem akadályozta meg az emberek tömegeit abban, hogy az újonnan megnyílt kereskedelmi egységet ne árasztászik el. A hatalmas méretű épület a szó szoros értelemben mint egy óriás porszívó szívta be magába a feléje igyekvőket. Az ember ott állt az impozáns lépcsősor előtt és láthatta, hogy az esti órákban is milyen hihetetlenül nagy tömeg igyekszik bejutni a hatalmas előcsarnokba, ahonnan a különböző árukat kínáló részlegeket el lehet érni.

Ebben az előcsarnokban képezte ki az opera műszaki stábja az előadási terepet. Jelen volt az operaház teljes zenekara és énekkara. A fellépő művészeknek az intézmény vezetősége öltözőhelyet biztosított, ezért a zenészeknek és énekeseknek lehetőségük volt arra, hogy pont úgy legyenek beöltözve, mintha az esemény a Nemzeti Operában történne.

Összeállította: Csomafáy Ferenc

Hírek

1.

2007. dec. 8-án a Romániai Magyar Közgazdász Társaság lapja, a *Közgazdász Fórum* megjelenésének X. évfordulóját ünnepelte. Az esemény egy szakmai konferenciát is magába foglalt **Gazdasági szakírás** címmel, mely során neves előadóktól kaphattunk fogódzókat a lap további fejlesztése érdekében. A következő előadások kerültek bemutatásra: **Hámori Balázs** egyetemi tanszékvezető tanár, Budapest: *Gazdaság és erkölcs a közgazdasági elmélet nézőszögéből*; **Szabó Katalin** egyetemi tanár, a magyarországi *Közgazdasági Szemle* főszerkesztője: *Kapuőrök vagy katalizátorok? Mit lehet hasznosítani a Közgazdasági Szemle két évtizedes szerkesztői tapasztalataiból?*; **Török Ádám** akadémikus, egyetemi tanár, az *Acta Oeconomica* főszerkesztője: *Küldetés vagy üzlet? Egy angol nyelvű magyar szakfolyóirat főszerkesztői tapasztalatai*. A konferencián a hazai előadók részéről elhangzott előadások: **Vincze Mária** egyetemi tanár, kari dékánhelyettes, Kolozsvár: *Oktatás és kutatás a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Közgazdaság- és Gazdálkodástudományi Karának magyar tagozatán*; **Karácsonyi Zsigmond**, a MÚRE ügyvezető elnöke: *Szakújságíró-sírató. Lépéshátányban az erdélyi magyar napilapok gazdasági rovatai*; **Somai József**, az RMKT tiszteletbeli elnöke, a *Közgazdász Fórum* alapító főszerkesztője: *Tízéves a Közgazdász Fórum*.

A rendezvény keretén belül sor került a legjobb fiatal tanulmányíró díjazására: a *Közgazdász Fórum* tevékenységére serkentő, 2007-ben a lapban megjelenő legjobb tanulmány 35 éven aluli szerzőjének járó díjat **Nagy Bálint Zsolt** nyerte el, aki elismerő diplomát kapott és 1000 lej pénzjutalomban részesült *Az új irányvonal a gazdasági elméletben: viselkedés – gazdaságtan* című tanulmányáért (*Közgazdász Fórum*, 2007, X. évfolyam 7. szám). A díjat **Colțea Tibor**, az RMKT elnöke alapította, célja a fiatal közgazdászok ösztönzése a gazdasági szakírás területén. Úgy hisszük, hogy a 10 éves munka meghozta gyümölcsét, ugyanis a *Közgazdász Fórum* most már B+ kategóriával rendelkező akkreditált gazdasági szaklap, mely önmagában is értéket jelent.

Az RMKT a Kerekes család segítségével és anyagi hozzájárulásával megalapította a Kerekes Jenő-díjat, mely az Év Romániai Magyar Közgazdásza cím szerves része. A pályázási feltételek a következők voltak: a pályázó legyen romániai magyar közgazdász, RMKT-tag (igazolás az 5 éves tagsági díjról), a közgazdász társadalom, illetve a társaság érdekében megvalósított tevékenységek megjelölése. A jelentkezők közül két RMKT-tag teljesítette az előírt feltételeket: **Elekes Károly** sepsiszentgyörgyi nyugalmazott közgazdász és **Somai József** tiszteletbeli RMKT-elnök. A kuratórium döntése alapján a 2007-es **Év Romániai Magyar Köz-**

gazdásza cím, a vele járó Kerekes Jenő-emlékplakett és 2000 RON értékű pénzdíj **Somai Józsefet**, az RMKT tiszteletbeli elnökét illette meg, a közgazdász társadalom érdekében tett kiemelhetetlen munkásságáért, aki kiemelkedő eredményeket ért el az RMKT 2007-es tevékenységében és működésében, részt vett a rendezvényein, számos szakmai előadást tartott, egy kötetet és több tanulmányt publikált a *Közgazdász Fórumban* és más szakmai lapokban, gazdag közéleti tevékenységet tudhat magáénak a civil és gazdasági szférában.

2.

A Romániai Magyar Közgazdász Társaság Ifjúsági Frakciója (RIF) és a Kárpátia Magyar-Román Kereskedelmi és Iparkamara 2008. január 25-én szervezte meg a VIII. Kolozsvári Magyar Üzletemberek Napját. A két intézmény együttműködésének eredményeként és az üzleti kapcsolatok kibővítése érdekében a hagyományos **Üzletember Estet** a **14 órakor** kezdődött **Üzletember Találkozó** előzte meg. Ily módon a múlt évhez viszonyítva nagyobb teret biztosítottak az együttműködési lehetőségek megteremtésére, illetve külföldi és hazai partnerekkel való kapcsolatfelvételre.

Az idei Üzletember Est fontosabb eseményei a következők voltak:

- A rendezvény védnöke **Radetzky Jenő**, a Kárpátia Magyar-Román Kereskedelmi és Iparkamara elnöke;
- A borkóstoló az idén sem maradt el, biztosítva az est kellemes hangulatát;
- Az idei rendezvényen két különlegességgel sikerült meglepni a résztvevőinket: egy **festményaukcióval** és egy **fondue-kóstolóval**;
- Az est fénypontját egy tánccsoport fellépése képezte, akik előadásukkal hozzájárultak az est hangulatának emeléséhez.

A rendezvény médiapartnerei: **Krónika**, **Paprika Rádió**, **Transindex**.

A rendezvény ismertetője és beszámolója megtekinthető a RIF honlapján: www.rif.ro.

Rezumatul revistei

Bule speculative pe bursă și pe piața imobiliară

BÁLINT ZSOLT NAGY

Bulele speculative de pe piața de capital (bursă) și piața imobiliară au o importanță deosebită, fapt demonstrat și de evenimentele acestui an, când o criză a creditelor ipotecare secundare s-a generalizat într-o criză mondială a pieței creditelor.

Deși structura și modul de funcționare a piețelor de capital și a piețelor imobiliare sunt diferite, bulele speculative care se formează pe aceste piețe prezintă un șir întreg de caracteristici comune mai ales în ceea ce privește cauzele și modul de propagare ale acestor fenomene.

Aceste bule au de asemenea și implicații regionale, respectiv locale. Piața imobiliară din România prezintă multe semne ale unei bule speculative, iar piața de capital a înregistrat de asemenea perioade de creștere dincolo de limitele raționale.

Acest articol prezintă teoria generală a bulelor speculative și raționale, cu referiri la fenomenele de pe piața imobiliară din SUA și România.

Balanța, instrumentul vizualizării binare ale elementelor patrimoniului

ISTVÁN PETE

Agenții economici sunt unitățile de bază ale producției de marfă și ale circulației mijloacelor bănești. Ei dispun de resurse materiale și financiare, au diferite dotări tehnice, tehnologice și logistice, iar din valorificarea produselor și serviciilor realizează venituri, prin care acoperă cheltuielile de funcționare și creează condiții pentru efectuarea investițiilor necesare dezvoltării. Agenții economici dispun de un patrimoniu, care în ciclul de producție și reproducție ale bunurilor economice sunt într-o continuă transformare. Pentru o activitate eficientă, agenții au nevoie de informații despre modul de gestionare, transformare și de evoluție ale patrimoniului. Aceste cerințe, în mare parte, sunt satisfăcute prin bilanțul contabil, prin bilanțul patrimonial, care are un rol din ce în ce mai important în furnizarea informațiilor către proprietari, administratori și parteneri.

Bilanțul contabil este instrumentul, prin care se realizează aplicarea principiului contabil al dublei reflectări privind elementele patrimoniului, prin forma și conținutul său standardizat reflectă activele și pasivele patrimoniale.

Lucrarea abordează noțiunea și evoluția bilanțului, dubla reprezentare a patrimoniului, componența acestuia, pozițiile de active, capital propriu și obligațiile, transformările pozițiilor de bilanț, diferitele forme și tipuri de bilanț cunoscute și utilizate.

Marketing pe Internet

MIHÁLY AVORNICULUI, ARTILA BUZOGÁNY

Cu dezvoltarea economiei de piață instrumentele marketingului au cunoscut o schimbare explozivă. În locul strategiilor tradiționale au apărut unele strategii noi, între care cele mai performante în zilele noastre sunt cele electronice.

Internetul reprezintă o oportunitate comercială deosebită, este un mediu prin care oricine își poate face cunoscută oferta de produse, în cele mai multe cazuri gratuit, și totodată face posibilă consultarea acestor oferte. La noi în prezent societățile comerciale nu dau încă suficientă importanță apariției lor pe web.

Soluțiile marketingului pe Internet sunt cele care au inițiativa de a căuta informațiile și reclamele ofertanților.

Internetul în cei 18 ani de existență a cunoscut o dezvoltare exponențială și a devenit „magazinul” multor afaceri.

Cooperativă cu acțiuni sociale, adică reîntoarcere la rădăcini

ARTILA ISTVÁN PETHEŐ

Cooperativa socială este o formă specială nouă a întreprinderii sociale pentru mobilizarea resurselor umane disponibile în interesul rezolvării sarcinilor sociale prin solidaritate cooperatistă. Rolul social și importanța economică a acestor întreprinderi sociale în țările recent integrate în Uniunea Europeană încă nu a devenit deosebit de mare, însă sunt o serie de exemple, care dovedesc că sunt rezerve mari în acest domeniu. În

prezent în Uniunea Europeană gradul de ocupare a forței de muncă în economia socială este de 10%. Rezultatele permit identificarea a trei grupe de țări: *țări cu nivelul cel mai ridicat de acceptare a conceptului de economie socială*: Franța, Italia, Portugalia, Spania, Belgia, Irlanda și Suedia; *țări cu un nivel mediu (relativ) de acceptare a conceptului de economie socială*: Cipru, Danemarca, Finlanda, Grecia, Luxemburg, Letonia, Malta, Polonia și Regatul Unit; *țări cu nivel scăzut sau cu nivel zero de acceptare a conceptului de economie socială*: Austria, Republica Cehă, Estonia, Germania, Ungaria, Lituania, Țările de Jos și Slovenia. În unele țări conceptul de economie socială este deja recunoscut și prin legislatură.

**Conferința organizată de revista Forumul Economic,
care a împlinit 10 ani de la înființarea sa**

FERENC CSOMAFÁY

În data de 8 decembrie 2007 am sărbătorit aniversarea revistei Forumul Economic. Evenimentul a avut două părți: conferința pe tema literaturii de specialitate din domeniul economiei și acordarea unor premii importante. La conferință au ținut prelegeri redactorii șefi ai unor reviste economice, cum ar fi revista ungară *Közgazdasági Szemle*, revista engleză *Acta Oeconomica*, revista *Forumul Economic*, președintele Uniunii Jurnaliștilor Maghiari din România și prodecanul liniei maghiare a Facultății de Științe Economice și Gestiunea Afacerilor.

În cadrul evenimentului a fost acordat premiul de 1000 RON pentru cel mai bun articol publicat în Forumul Economic, obținut de către Bálint Zsolt Nagy și premiul de 2000 RON pentru Economistul Anului 2007, obținut de către József Somai, președintele de onoare al AEMR.

Abstracts

Stock Market and Real Estate Speculative Bubbles

BÁLINT ZSOLT NAGY

Stock market and real estate bubbles are of great interest since this very year has seen an important crisis of secondary crediting arising from the burst of the American real estate bubble. These bubbles also have regional implications; the Romanian real estate market shows many signs of a speculative bubble.

This article presents the theory of bubbles and refers to the real estate bubbles in the U.S. and Romania.

The Balance Sheet as the Instrument of Binary Editing of Assets

PETE ISTVÁN

Economic operators are the basic units in the process of the production of goods and the circulation of funds. These operators have material and financial means, own technical and technological equipment and have proper logistics and earn an income from selling products and services. Then they use this income to pay for operation expenses and to create the means for investments necessary for their development. The economic operators have a certain patrimony, which constantly changes in the production and reproduction cycles of economic goods. In order to have an effective activity operators need information on the management, transformation and evolution of their patrimony. Most of this information is contained by the balance sheet (of the patrimony), which seems to have an ever increasing role in conveying information for owners, managers and partners.

The balance sheet is a financial means by which the principle of double-entry recording of the patrimony is applied. Due to its standard form and content this financial means shows clearly the assets and liabilities related to the patrimony.

The present paper defines the notion of the balance sheet and gives a history of its development, discusses the presentation of patrimony in double-entry book-keeping, the structural elements of the balance sheet, the positions regarding assets, shareholders' equity and liabilities, the changes within the positions of a balance sheet and the various forms and types of balance sheets known and used in the world.

Marketing on the Internet

MIHÁLY AVORNICULUI, ATTILA BUZOGÁNY

Marketing tools went through a great change with the development of market economy. New strategies replaced the traditional ones and the electronic marketing spread across the whole world.

The Internet is a special trade source, because it gives a chance for everybody to publish their own products for free. Not only is the maintenance of these web sites free of charge, but also their visitation.

Romania's Internet Enterprise, and the classical companies which are starting to use the Internet for their development, are still paying less attention to their appearance on the Internet.

Those who visit Internet enterprises search for information and advertisement, so the first steps are made by the customer and not by the advertiser.

The Internet, in its last 18 years of history, made significant developments, went through many changes and became the "marketplace" for many enterprises.

The Co-operative Societies with Social Action, or the 'Back to the Roots' Concept

ATTILA ISTVÁN PETHEŐ

Social co-operative societies are new, special forms of social enterprise aiming to mobilize available human resources in order to perform social tasks through cooperative solidarity. These social enterprises do not play yet an important role in the society and economy of the countries recently integrated into the European Union; still there are some examples that prove that this domain has its quite important resources. Currently the ratio of people working in the sector of social economy in the European Union is 10%. The results show that there are three groups of countries: *countries where the concept of social economy is widely accepted*: France, Italy, Portugal, Spain, Belgium, Ireland and Sweden; *countries where the concept of social economy is relatively accepted*: Cyprus, Denmark, Finland, Greece, Luxemburg, Latvia, Malta, Poland and the United Kingdom and *countries where the concept of social economy is poorly accepted or not accepted at*

all: Austria, the Czech Republic, Estonia, Germany, Hungary, Lithuania, the Netherlands and Slovenia. Some of the countries have already acknowledged the concept of social economy also in their legislation.

On 8 December 2007 we celebrated the 10th anniversary of Economist's Forum

FERENC CSOMAFÁY

On 8 December 2007 we celebrated the 10th anniversary of the Economist's Forum. The program had two important parts: a conference on economic literature and the giving out of important awards. Lecturers were the chief editors of prestigious economic journals like: the Economic Review from Hungary, the English Acta Oeconomica, and the Hungarian Economist's Forum, furthermore, the president of the Hungarian Journalists' Association from Romania and the deputy dean of the Hungarian line of the Faculty of Economic Sciences and Business Administration.

After the conference two prizes were awarded: the prize of 1000 RON for the best article published in the Economist's Forum and a prize of 2000 RON for the Economist of the Year. The first was awarded to Bálint Zsolt Nagy and the second to József Somai.